

HANDELINGEN VAN
HET COLLOQUIUM 2024

Observatorium
Krediet en
Schuldenlast

30E VERJAARDAG VAN HET OBSERVATORIUM

ZOOM IN OP DE STRIJD TEGEN
OVERMATIGE SCHULDENLAST IN EUROPA

[Video: "30 jaar van het Observatorium"](#)

[Klik hier om het programma van het colloquium raad te plegen](#)

COLLOQUIUM VAN HET OBSERVATORIUM ORGANISEERT EEN COLLOQUIUM
(21 november 2024, BRUSSEL)

Sprekers van de dag :

Peter Daniel

Lid van ECDN

Elisa Dehon

Observatorium Krediet en Schuldenlast

Joeri Eijzenbach

NVVK

Michel Forges

Faber inter Légal

Caroline Jeanmart

Observatorium Krediet en Schuldenlast

Vincent Magnée

Nationale Bank van België

Observatorium Krediet en Schuldenlast

Luca Rizzitano

I Diritti del Debitore

Hélène Tanguy

Banque de France

Sabine Thibaut

Observatorium Krediet en Schuldenlast

Inleidende toespraak : 30 jaar van het Observatorium	4
Caroline Jeanmart Directrice, Observatorium Krediet en Schuldenlast	
Vincent Magnée Directeur, Nationale Bank van België Voorzitter, Observatorium Krediet en Schuldenlast	
Overmatige schulden in Nederland	9
Joeri Eijzenbach Senior beleidsadviseur strategie, beleid en lobby, NVVK	
Overmatige schulden in Italië	20
Luca Rizzitano Advocaat en algemeen directeur, I Diritti del Debitore	
Overmatige schulden in België	27
Elisa Dehon Economiste, Observatorium Krediet en Schuldenlast	
Sabine Thibaut Juriste, Observatorium Krediet en Schuldenlast	
Overmatige schulden in Frankrijk	44
Hélène Tanguy Directrice Persoonlijke Dienstverlening, Banque de France	
Overmatige schulden in Slowakije	57
Peter Daniel Lid van ECDN	
Paneldiscussie en vraag-antwoordsessie	69
Afsluiting	78
Caroline Jeanmart Directrice, Observatorium Krediet en Schuldenlast	

INLEIDENDE TOESPRAAK : 30 JAAR VAN HET OBSERVATORIUM

Caroline JEANMART
Directrice van het Observatorium Krediet
en Schuldenlast

Vincent MAGNÉE
directeur van de Nationale
Bank van België en voorzitter van het
Observatorium Krediet en Schuldenlast

Welkom iedereen!

We zijn blij u nogmaals in dit auditorium van de Bank te mogen verwelkomen. We organiseren elk jaar een colloquium, maar dit jaar is het een bijzondere editie, want we vieren de 30e verjaardag van de vzw.

30 jaar, dat moet gevierd worden!

Al 30 jaar lang bestudeert het Observatorium de overmatige schuldenlast, probeert het financiële problemen van burgers te voorkomen, leidt het de professionals uit de sector op en staat het ter beschikking van de overheid om het beleid te evalueren en te sturen.

Het Observatorium is een objectieve en onafhankelijke wetenschappelijke instelling. Het is geen belangengroep voor consumenten en geen koepel die een sector vertegenwoordigt. Het doet niet aan lobbying als dusdanig. Het Observatorium is een centrum voor expertise, onderzoek, opleiding, preventie, evaluatie en informatie op gewestelijk, federaal en Europees niveau.

Om de dag goed in te zetten, gaan we met wie toen al geboren was even 30 jaar terug in de tijd, en de anderen dompelen we onder in lang vervlogen tijden. Terug naar [1994!](#)

Het Observatorium, dat zijn ook stichters Didier Gilson, Etienne Jacques, Robert Geurts en Thierry Knoops. Robert Geurts is overigens nog steeds bestuurder van de vzw. Hij schreef mee aan de wet betreffende het krediet en de collectieve schuldenregeling.

Daar wil ik hem vandaag graag voor bedanken. Dit colloquium kon worden georganiseerd dankzij een schenking van de vzw 'Droits et marché', waarvan hij samen met Eric Balate en Pierre Dejemeppe bestuurder was. Ook daarvoor bedanken wij hem van harte.

Het Observatorium staat voor sterke waarden. We vermelden er slechts een aantal: expertise, nabijheid, multidisciplinariteit, multisectoraliteit, open voor en dialoog met alle belanghebbenden die het niet gewoon zijn om samen te werken, kritische geest, vulgarisatie.

En het is in de eerste plaats een vereniging ten dienste van de samenleving in haar geheel en in al haar onderdelen. Het team staat dagelijks in contact met de burgers door middel van juridisch advies en preventie-animatie.

Een rijk en divers netwerk

Het Observatorium, dat is een netwerk van geldschieters (we vermeldden eerder al het Waals Gewest, het Europees Sociaal Fonds, de Koning Boudewijnstichting) en partners uit alle sectoren:

- **De sector rond overmatige schuldenlast:** SAM, het Centre d'appui à la médiation de dettes in Brussel, de Centres de référence wallons en médiation de dettes, de CAW's...
- **De kredietsector:** de traditionele geldschieters, zoals de Beroepsvereniging van het krediet en Febelfin, en de sociale geldschieters, zoals Credal en de Société wallonne du crédit social
- **Schuldeisers uit alle sectoren** (energie, telecommunicatie, gezondheid...)
- **Consumentenverenigingen:** BV-OECO, Test-Aankoop, VSZ...
- **De sector voor schuldinvoering,** met name de Belgische Vereniging van Incasso-ondernemingen en de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders
- **Actoren die betrokken zijn bij armoedebestrijding,** waaronder de Interfederale dienst voor armoedebestrijding, het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding, de gewestelijke netwerken voor armoedebestrijding...
- **De sociale sector,** zoals de Conseil économique, social et environnemental de Wallonie, de Fédérations des CPAS, de Fédération des restos du cœur, de Federatie van de sociale diensten...
- **De sector van de socioprofessionele inschakeling,** in Wallonië de Forem, de buurtregies, de OCMW's...
- **Het Gerecht,** met name het Koninklijk Verbond van de Vrede- en Politierechter, de Arbeidshoven en -rechtbanken, de OVB, de OBFV...
- **De kanspelsector,** met name de Kansspelcommissie
- **De verschillende administraties,** met name de FOD Economie, de FOD Justitie, de SPW Intérieur et Action sociale...

- **Uitgeverijen**, zoals Politeia, Kluwer, Larcier...
- **De onderzoeksector**, zoals het Federaal Planbureau, IWEPS, Statbel, het Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn...

Het Observatorium heeft samenwerkingsverbanden op lokaal, gewestelijk en federaal, maar ook op Europees niveau met het European Consumer Debt Network (ECDN), waarvan het Observatorium stichtend lid is.

Een blik op verschillende Europese ervaringen

We keren nu even terug naar 2024 en naar de verjaardag van het Observatorium.

Een 30e verjaardag is een mooie gelegenheid om terug te kijken op het verleden, maar ook en vooral te ankeren in het heden en vooruit te kijken naar de toekomst.

We vonden dit de ideale gelegenheid om het perspectief te verruimen en ons te richten op een aantal Europese landen, des te meer omdat het Observatorium zich dit jaar opnieuw heeft aangesloten bij het ECDN.

De bedoeling is om inzicht te krijgen in andere modellen voor het bestrijden van overmatige schuldenlast, ze ter discussie te stellen en er zich eventueel ook door te laten inspireren. Dit is voor ons een unieke gelegenheid om experts, onderzoekers, politici en professionals uit de sector samen te brengen om kennis te delen en de nieuwste evoluties over de grenzen heen te ontdekken.

Dit colloquium met de focus op Europa sluit ook aan bij de actualiteit en bekijkt de nakende omzetting van de nieuwe Europese richtlijn inzake consumentenkrediet (CCD in het Engels).

Artikel 36 van deze richtlijn roept de lidstaten op om onafhankelijke schuldadviesdiensten beschikbaar te stellen, ons equivalent van de diensten voor schuldbemiddeling.

Deze diensten bestaan in verschillende Europese landen. Soms hebben ze een lange traditie, soms bestaan ze nog niet heel lang. Dit colloquium kan dienen als inspiratiebron voor wie diensten voor de bestrijding van overmatige schuldenlast wil ontwikkelen in het kader van de DCC2.

Genodigden van de dag

We verwelkomen vandaag vertegenwoordigers uit 4 landen. Waarop is de keuze van die landen gebaseerd?

Nederland en Frankrijk hebben we natuurlijk uitgenodigd omdat het onze buurlanden zijn. En het is nuttig om je burens te kennen, zeker omdat Nederland en Frankrijk een totaal verschillend model hebben ontwikkeld voor de bestrijding van overmatige schuldenlast.

In **Nederland** bieden de gemeentebesturen een minnelijke procedure aan en spelen de sociale banken een belangrijke rol. Joeri Eijzenbach is hun woordvoerder.

In **Frankrijk** wordt de bestrijding van overmatige schuldenlast georganiseerd door de Centrale Bank en wordt in 44% van de dossiers schuldkwijtschelding toegekend. H el ene Tanguy vertelt ons er meer over.

Italië kan bogen op verschillende vormen van steun voor personen met overmatige schuldenlast, maar die worden niet gecoördineerd door de staat. Het land telt 5 gerechtelijke procedures voor overmatige schuldenlast. Luca Rizzitano licht toe.

Slowakije tot slot voerde onlangs een gratis beleid in voor de aanpak van overmatige schuldenlast en biedt multidisciplinaire begeleiding aan (sociaal, economisch, juridisch en psychologisch). Peter Daniel geeft ons meer details.

Elke uiteenzetting volgt dezelfde rode draad.

Eerst wordt een identiteitskaart van het land gepresenteerd met een aantal sociaaleconomische indicatoren.

Vervolgens behandelen de sprekers 4 thema's:

- Thema 1 - Monitoring overmatige schuldenlast: bestaan er officiële nationale gegevens die kunnen worden gebruikt voor de monitoring van overmatige schuldenlast in elk land? Hoe ziet de recente evolutie eruit?
- Thema 2 - Bestrijding overmatige schuldenlast: welke steun biedt elk land aan om personen met overmatige schuldenlast te helpen? Hoe werkt die steun? Wie biedt hem aan?
- Thema 3: Financiering diensten voor personen met overmatige schuldenlast: de diensten die de overmatige schuldenlast 'bestrijden', worden die gefinancierd door de staat? Als dat niet het geval is, hoe worden ze dan wel gefinancierd? Volstaat de financiering om toegankelijke en kwaliteitsvolle diensten aan te bieden?
- Thema 4: Toekomstige hervormingen, wat kan er beter: hoe verlopen op dit moment de debatten/discussies in elk land over de steun aan personen met overmatige schuldenlast? Zijn er hervormingen op til? Wat zijn de tekortkomingen en verbeterpunten om de steun aan personen met overmatige schuldenlast toegankelijker en efficiënter te maken?

De dag wordt beëindigd met uitwisselingen tussen de verschillende sprekers om de realiteit in elk land ter discussie te stellen.

Caroline Jeanmart zal een slotwoordje uitspreken, gevolgd door een drankje dat u van harte wordt aangeboden.

We willen gebruikmaken van deze inleiding om de deelnemers aan dit colloquium oprecht te bedanken, in het bijzonder de sprekers, die hun licht zullen werpen op verschillende aspecten van het thema dat ons hier vandaag samenbrengt, en het hele team van het Observatorium, dat alles in het werk heeft gesteld om van dit colloquium een succes te maken.

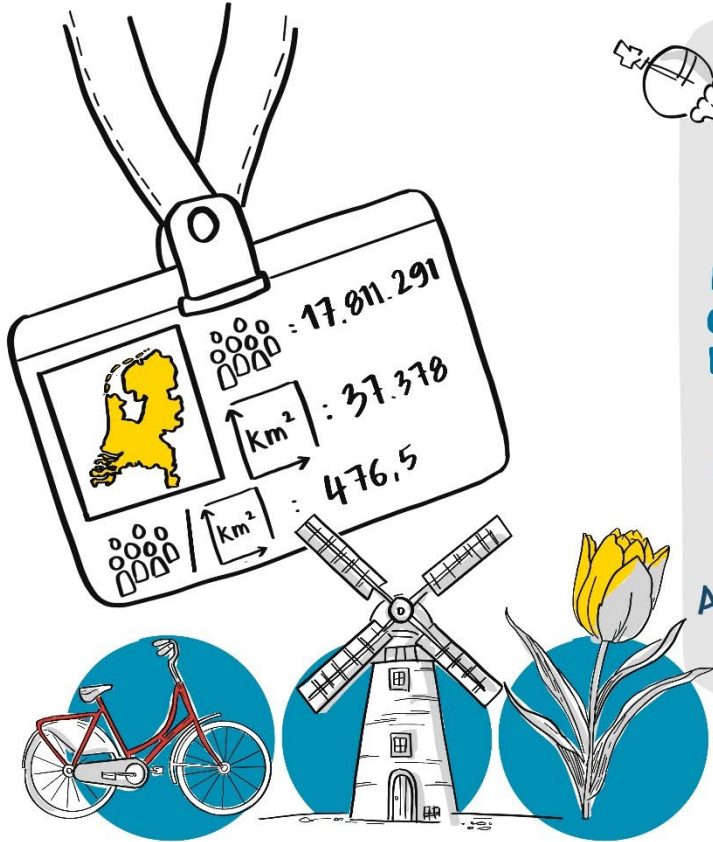
We verwelkomen Michel Forges als moderator.

PAYS - BAS - NEDERLAND - NETHERLANDS

MONARCHIE
CONSTITUTIONNELLE
ET PARLEMENTAIRE

CONSTITUTIONELE
EN PARLEMENTAIRE
MONARCHIE

CONSTITUTIONAL
AND PARLIAMENTARY
MONARCHY

PAYS - BAS - NEDERLAND - NETHERLANDS

INDICATEURS de RICHESSE
ÉCONOMIQUE

ECONOMISCHE
RIJKDOM INDICATOREN

ECONOMIC WEALTH
INDICATORS

PIB (MILLION €)
BBP (MILJOEN €)
GDP (MILLION €)

PIB / HABITANT (€)
BBP PER INWONER (€)
GDP PER CAPITA (€)

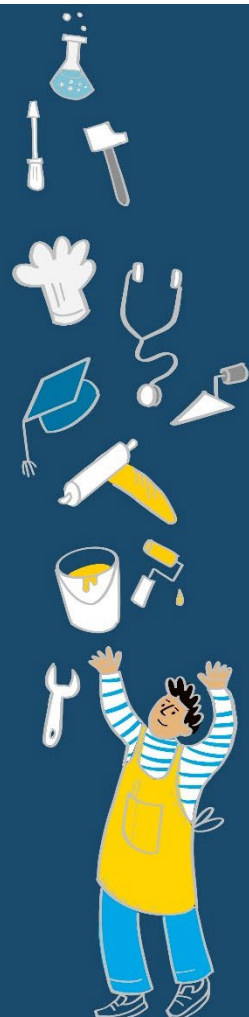

PAYS - BAS - NEDERLAND - NETHERLANDS

INDICATEURS du MARCHÉ de L'EMPLOI

WERKGELEGENHEIDS-MARKT INDICATOREN

LABOR MARKET INDICATORS

TAUX D'EMPLOI
WERKGELEGENHEIDSPERCENTAGE
EMPLOYMENT RATE

TAUX de CHÔMAGE
WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE
UNEEMPLOYMENT RATE

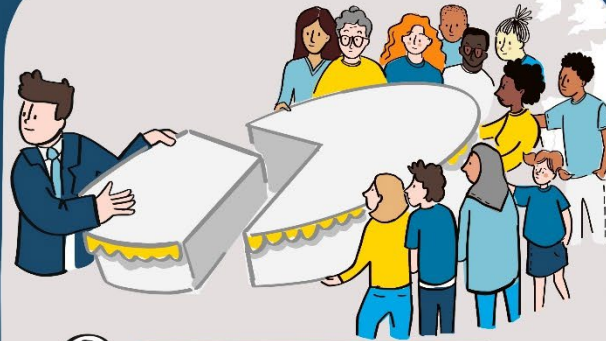
PAYS - BAS - NEDERLAND - NETHERLANDS

INDICATEURS d'INÉGALITÉ
des REVENUS

INKOMENS-
ONGELIJKHEIDSINDICATOREN

INCOME INEQUALITY
INDICATORS

REVENU DISPONIBLE ÉQ. MÉDIAN
MEDIAAN BESCHIKBAAR EQ. INKOMEN
MEDIAN EQ. DISPOSABLE INCOME

COEFFICIENT de Gini (0 → 100)
Gini - COEFFICIENT (0 → 100)
Gini COEFFICIENT (0 → 100)

PAYS-BAS - NEDERLAND - NETHERLANDS

INDICATEURS de
PAUVRETÉ

ARMOEDE
INDICATOREN

POVERTY
INDICATORS

POPULATION À RISQUE de PAUVRETÉ et d'EXCLUSION SOCIALE
BEVOLKING MET RISICO OP ARMOEDE en SOCIALE UITSLUITING
POPULATION AT RISK OF POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION

OVERMATIGE SCHULDEN IN NEDERLAND

Joeri EIJZENBACH
NVVK

[Powerpoint Presentatie](#)

In deze presentatie introduceert Joeri Eijzenbach de NVVK. Aan de hand van cijfers en het systeem van schuldhulpverlening in Nederland kijkt hij vooruit naar de opgave voor de toekomst.

Nederland in cijfers

In 30 jaar is het aantal huishoudens met problematische schulden met een factor drie toegenomen. Het gaat nu om meer dan 720.000 huishoudens, bijna 9 procent van de bevolking.¹ Sinds 2015 schommelde het aantal lange tijd rond de 8% van de huishoudens, maar sinds 2021 stijgt het percentage weer.²

Hier ligt een relatie met de corona-pandemie, die vooral kleine ondernemers in de problemen bracht. De Nederlandse Belastingdienst wachtte na de covid-pandemie lange tijd voordat zij bij kleine ondernemers weer achterstallige belastingpremies ging invorderen. Op het moment dat zij daarmee begon, steeg meteen het aantal huishoudens met problematische schulden.

Schuldhulpverlening in Nederland kent een 'minnelijke' en een 'wettelijke' variant. De instroom in beide trajecten daalt de laatste jaren. Het aantal dossiers in het wettelijke traject is teruggelopen tot 2200 per jaar (inmiddels stijgt dit weer licht overigens). De minnelijke schuldhulpverlening heeft jaarlijks zo'n 85.000 aanmeldingen.

---

¹ van Dam, R., Desain, L., & Custers, A. (2024). *Financiële dienstverlening; toen, nu en straks*. (3.0 ed.) Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Armoede Interventies. <https://www.kennisbundel.nl/kennisbank/artikel/financiele-dienstverlening-toen-nu-en-straks/>

² [Schuldenproblematiek in beeld | CBS](#)

Gemeenten hebben een gemiddeld bereik van zo'n 2-8% onder de potentiële groep hulpvragers.³ Het duurt gemiddeld vijf jaar voordat mensen zich melden bij de schuldhulpverlening.⁴ Ze hebben dan gemiddeld ruim 36.000 euro schuld, voor ondernemers is dit bedrag ruim 72.000 euro.⁵

Vroegsignalering

De afgelopen jaren is er vooral ingezet op het eerder bereiken van mensen met financiële zorgen. Dit om te voorkomen dat kleine schulden problematische schulden worden. Daarom is het sinds 2021 voor verschillende schuldeisers (zorgverzekeraars, woningcorporaties, nutsbedrijven) verplicht een signaal van 'niet-betaling' naar de gemeente te sturen. De gemeente is verplicht actief hulp aan te bieden aan inwoners, bijvoorbeeld door huisbezoeken af te leggen. Gemiddeld worden zo'n 4 signalen per 1000 inwoners per maand verstuurd aan gemeenten.

Hulpacceptatie bij deze zogenoemde 'vroegsignalering' is beperkt (7% in 2023), maar het aantal mensen dat hulp heeft geaccepteerd stijgt wel. In 2023 was de hulpacceptatie 11% hoger dan in 2022.⁶

Schulden oplossen in Nederland

Nadat mensen een hulpaanbod hebben geaccepteerd zijn er twee soorten van vrijwillige schuldhulpverlening. Beide regelingen zijn complementair aan elkaar en het is de bedoeling dat, uitzonderingen daargelaten, eerst een minnelijke regeling wordt getracht te sluiten voordat de stap naar wettelijk wordt gezet.

- Minnelijke schuldhulpverlening valt onder de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs), en wordt aangeduid met Msnp (minnelijke schuldregeling natuurlijke personen)
- Wettelijke schuldsanering valt onder de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp).

Beide trajecten bestaan uit een afloperiode van 18 maanden. Gedurende deze maanden wordt het inkomen boven een sociaal minimum afgedragen ten gunste van de schuldeisers. De resterende schuld wordt vervolgens kwijtgescholden. Daarvoor wordt de schuld formeel omgezet in een 'niet rechtens afdwingbare vordering'. In het minnelijk traject is begeleiding onderdeel van het traject. De begeleiding duurt zo lang als nodig, zo kort als kan.

---

³ Kamerbrief d.d. 16 novmeber 2023 basisdienstverlening schuldhulpverlening [file \(overheid.nl\)](#)

⁴ [Gemeenten moeten meer doen om burgers met dreigende schulden te bereiken | Nationale ombudsman](#)

⁵ NVVK jaarverslag 2023

⁶ [Divosa Monitor Vroegsignalering Schulden • Jaarrapportage 2023 | Divosa](#)

Het bedrag dat aan schuldeisers kan worden aangeboden wordt vaak voorgefinancierd door gemeentelijke kredietbanken. Dit heet een 'saneringskrediet'. De kredietbank biedt een sociaal krediet aan de inwoner en lost voor de inwoner de schulden af bij de schuldeiser.

Anno nu worden jaarlijks zo'n 15.000 minnelijke regelingen gesloten en zo'n 2200 wettelijke regelingen. Het grootste deel van de oplossingen voor schulden vindt dus plaats zonder tussenkomst van de rechter.

De regels voor het minnelijke traject staan niet in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening maar zijn door de NVVK in overleg met hulpverleners en schuldeisers vormgegeven. Deze regels worden in ruim 90% van de 342 gemeenten gehanteerd. De NVVK controleert met audits of uitvoerende organisaties zich aan de afgesproken regels uit de NVVK Gedragscode houden. Basis voor de audit is het NVVK Kwaliteitskader. Voor onderdelen waarover geen afspraken zijn gemaakt (toegang tot hulp, begeleiding, nazorg en bereik) zien we helaas grote lokale verschillen.

Wanneer minnelijke schuldhulpverlening niet leidt tot een akkoord met schuldeisers, kan de rechter een dwangakkoord opleggen aan weigerachtige schuldeisers. Tegelijk met het verzoek om een dwangakkoord kan ook een aanvraag voor toelating tot de wettelijke schuldsanering onder de Wsnp worden ingediend. Wanneer het dwangakkoord dan mislukt, is toelating tot de Wsnp een optie.

Beide procedures (Msnp en Wsnp) resulteren in een schuldenvrije toekomst. Bij de Msnp geldt de regeling alleen voor de schuldeisers die in het akkoord zijn opgenomen. Na het wettelijke traject blijven de schulden als natuurlijke verbintenis bestaan, maar geldt de 'schone lei' voor alle schuldeisers, ook als zij niet betrokken zijn bij de procedure.

Financiering van schuldhulpverlening

Een beleidsonderzoek toonde onlangs aan dat schulden de Nederlandse samenleving jaarlijks 8,5 miljard kosten.⁷ Gemeenten ontvangen ruim 200 miljoen per jaar van de rijksoverheid om schuldhulpverlening te kunnen aanbieden.⁸ Gemeenten hebben op grond van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening de taak om integrale schuldhulpverlening inclusief nazorg aan te bieden aan inwoners. Daarvoor ontvangen gemeenten geld uit een algemene rijksuitkering.

Gemeenten zijn vrij dit geld naar eigen inzicht te besteden. Lokale mogelijkheden, politieke wil en financieel beleid van de landelijke overheid maken dat er grote verschillen zijn tussen gemeenten in de uitvoer van schuldhulpverlening.

---

⁷ Panteia, De maatschappelijke kosten van schuldenproblematiek, juni 2024

<https://open.overheid.nl/documenten/da9c2e26-6d1e-4768-ab5a-63c2d847bbab/file>

⁸ 199 miljoen in 2022

Hulpverlening wordt door financiering vanuit de landelijke overheid veelal gratis en daarmee laagdrempelig aangeboden. Dit voorkomt dat bedrijven geld gaan verdienen aan mensen met geldzorgen. Bepaalde groepen professionals zijn hiervan uitgezonderd.⁹ Schuldhulpverlening tegen betaling komt in de praktijk nauwelijks voor maar het is in uitzonderingsgevallen dus wel toegestaan.

Denk hierbij aan advocaten, deurwaarders, accountants en bewindvoerders. Daarnaast mogen dus ook gemeenten, kredietbanken en partijen die in opdracht en voor rekening werken van gemeenten aan schuldbemiddeling doen.

De afgelopen jaren is de financiering van schuldhulpverlening verbeterd. Tegelijk staat de algemene financiering van gemeenten onder druk. Daardoor is niet bekend of het geld dat in de rijksuitkering wordt vrijgemaakt voor schuldhulpverlening op lokaal niveau ook daadwerkelijk daaraan wordt uitgegeven.

Extra uitgaven aan de lokale schuldhulpverlening in 30 grote steden hebben landelijk nog niet geleid tot minder mensen met problematische schulden.¹⁰ Wel is aantoonbaar dat het investeren in schuldhulpverlening veel maatschappelijk rendement heeft. Elke euro voor schuldhulpverlening levert twee euro maatschappelijk rendement op.¹¹

Toekomstige uitdagingen

Binnen de schuldhulpverlening debatteren we veel over 'bestaanszekerheid'. Daarmee bedoelen we dat het mogelijk moet zijn om met een betaalde baan te voorzien in al je kosten voor levensonderhoud. Helaas levert niet elke baan in Nederland voldoende op om dit te realiseren. De schuldhulpverlener ziet zich als een probleemoplosser voor het feit dat dit niet goed geregeld is.

Daarnaast verandert het beeld dat we hebben van mensen met schulden: van mensen die niet 'willen' naar mensen die niet 'kunnen' betalen. Deze verandering komt mede door een schandaal rond de Nederlandse Belastingdienst. Die dienst beschuldigde duizenden Nederlanders ten onrechte van fraude. Er werd door de overheid hardhandig en niets ontziend opgetreden wanneer mensen volgens de (computersystemen van de) Belastingdienst automatisch werden aangemerkt als fraudeur. De rechter oordeelde later dat duizenden mensen ten onrechte schade is berokkend.

Dit heeft er mede toe geleid dat het vertrouwen in de overheid onder druk staat. Zo is er een roep om een 'responsieve overheid' ontstaan. Denk daarbij aan meer oog voor

---

⁹ Art. 47 en 48 Wet op het consumentenkrediet

¹⁰ <https://pointer.kro-ncrv.nl/grote-gemeenten-geven-steeds-meer-geld-uit-aan-schuldhulp-maar-aantal-mensen-met-schulden-stijgt>

¹¹ NVVK 90 jaar, Meetbaar en Merkbaar [1a.-NVVK-90-jaar-Meetbare-en-merkbare-waarde-van-financiele-hulpverlening-2022.pdf \(purpose.nl\)](#)

de burger, een recht om je te mogen vergissen en het recht om procedurele fouten te herstellen zonder zware gevolgen.¹²

Verder is er een grote behoefte aan versimpeling van het sociale zekerheidsstelsel. Dat is nu complex, onzeker en lokaal sterk verschillend. Mede hierdoor wordt 20-30 % van de inkomensondersteunende maatregelen niet gebruikt.

In een reactie op de misstanden werkt Nederland nu aan proactieve dienstverlening. Die is erop gericht dat de overheid de burger administratief ontzorgt. Dat kan bijvoorbeeld door bij de intake voor schuldhulpverlening alle reeds bij overheden bekende gegevens alvast te verzamelen zodat een hulpvrager op dat moment zelf minder informatie hoeft te verstrekken.

Het is een loffelijk streven, maar het staat op gespannen voet met de privacy van mensen. Het herinnert aan het collectieve trauma van het toeslagenschandaal waarbij de overheid gegevenssets niet gebruikte om te ontzorgen maar juist om effectief en harteloos te incasseren.

Op dit moment ligt de verantwoordelijkheid voor een compleet dossier nog te veel bij de burger. Het kost tijd dat te verzamelen. Daarom is het positief dat de rijksoverheid praat over het initiatief van een landelijke Pauzeknop. Wanneer een inwoner die (al of niet samen met een hulpverlener) kan indrukken stopt de incasso tijdelijk. Deze Pauzeknop is nu in ontwikkeling.

Dit initiatief volgt op langdurig beleid waarbij de verantwoordelijkheid vooral bij de hulpvrager lag. De overheid stond daar tegenover als een 'wantrouwende organisatie'. Dit vraagt om een cultuurverandering bij uitvoerders.

De afgelopen twee jaar werd de looptijd van de saneringsperiode al verkort van 36 naar 18 maanden. Ook krijgen hulpvragers sinds enige tijd een hoger bedrag om maandelijks van te leven. Hiervoor heeft de NVVK haar werkinstructie voor leden aangepast. Het gesprek op de werkvloer zal daarmee starten.

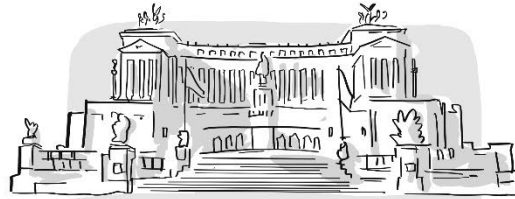
Om de schuldhulpverlening in Nederland te verbeteren en effectiever en eenduidiger te maken ondertekenden we begin 2024 bestuurlijke afspreken over de Basisdienstverlening schuldhulpverlening. Daarin maakten we afspraken met de gemeenten over het verbeteren van de lokale schuldhulpverlening. Het beter ontsluiten en uitwisselen van gegevens is daar een belangrijk onderdeel van, net als het beter registreren van lokale data over gebruik.

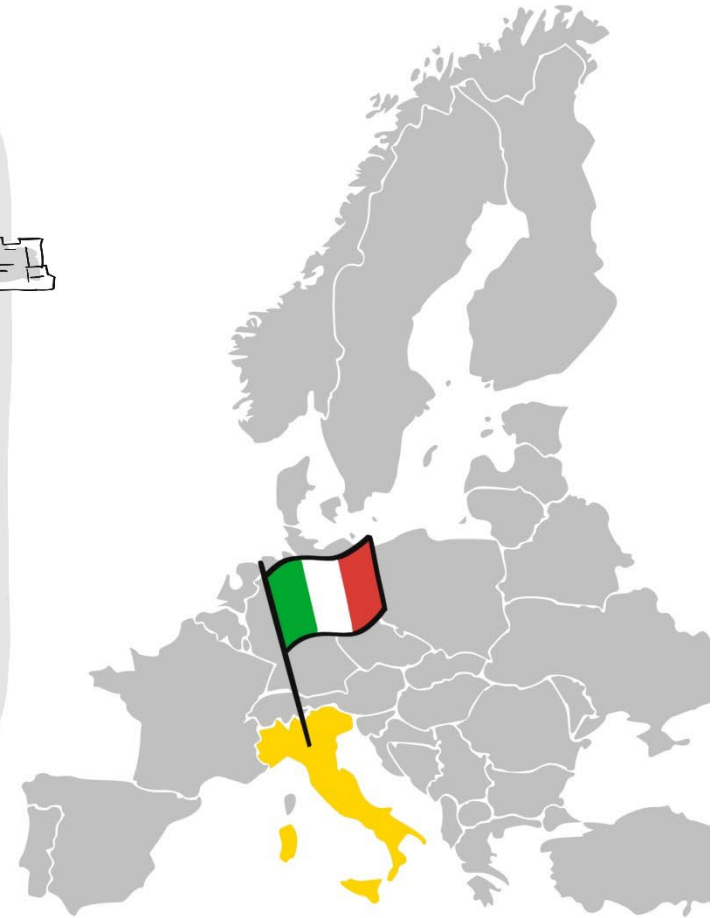
¹² [\(Wettelijk\) 'vergisrecht' voor de burger? | Stimulansz](#)

ITALIE - ITALIË - ITALY

RÉPUBLIQUE
PARLEMENTAIRE
PARLEMENTAIRE
REPUBLIEK
PARLIAMENTARY
REPUBLIC

ITALIE - ITALIË - ITALY

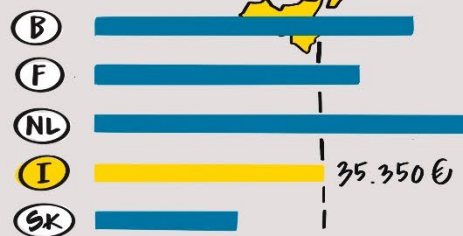
INDICATEURS de RICHESSE
ÉCONOMIQUE

ECONOMISCHE
RIJKDOM INDICATOREN

ECONOMIC WEALTH
INDICATORS

PIB (MILLION €)
BBP (MILJOEN €)
GDP (MILLION €)

PIB/HABITANT (€)
BBP PER INWONER (€)
GDP PER CAPITA (€)

ITALIE - ITALIË - ITALY

INDICATEURS du MARCHÉ de L'EMPLOI

WERKGELEGENHEIDS-MARKT INDICATOREN

LABOR MARKET INDICATORS

TAUX D'EMPLOI
WERKGELEGENHEIDSPERCENTAGE
EMPLOYMENT RATE

TAUX de CHÔMAGE
WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE
UNEEMPLOYMENT RATE

ITALIE - ITALIË - ITALY

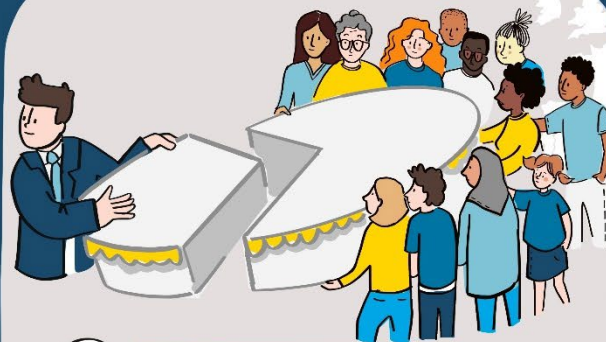
INDICATEURS d'INÉGALITÉ des REVENUS

INKOMENS-ONGELIJKHEIDSINDICATOREN

INCOME INEQUALITY INDICATORS

REVENU DISPONIBLE ÉQ. MÉDIAN
 MEDIAAN BESCHIKBAAR EQ. INKOMEN
 MEDIAN EQ. DISPOSABLE INCOME

COEFFICIENT de Gini (0 → 100)
 Gini - COËFFICIËNT (0 → 100)
 GINI COEFFICIENT (0 → 100)

ITALIE - ITALIË - ITALY

INDICATEURS de
PAUVRETÉ

ARMOEDE
INDICATOREN

POVERTY
INDICATORS

POPULATION À RISQUE de PAUVRETÉ et d'EXCLUSION SOCIALE
 BEVOLKING MET RISICO OP ARMOEDE en SOCIALE UITSLUITING
 POPULATION AT RISK OF POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION

OVERMATIGE SCHULDEN IN ITALIË

*Luca RIZZITANO
I Diritti del Debitore*

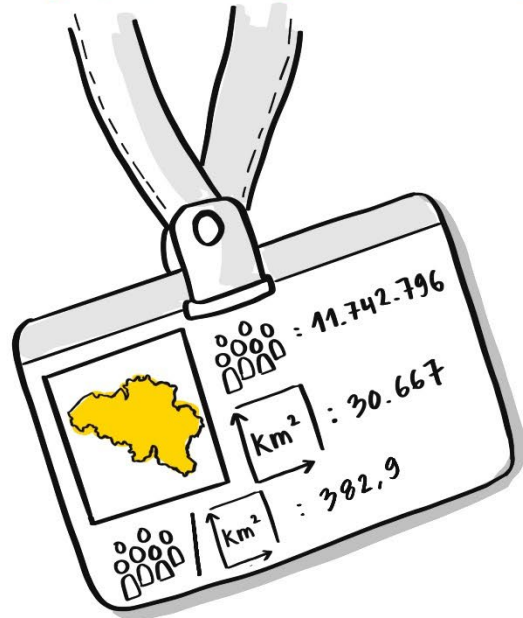
[Powerpoint Presentatie](#)

Samenvatting

- Overmatige schulden: definitie
- Relatieve en absolute armoede
- Privéschuld en fiscale schuld
- Aanvragen om schulden crisis af te handelen (statistische follow-up)
- Nieuwe wet Bedrijfs crisis en Insolventie: definitie en categorieën
- Rechtsbijstand en oplossingen: gerechtelijke instanties en professionals
- De rol van schikkingsorganisaties en crisismanagers
- Procedure stappen en -kosten
- Nakende hervormingen en projecten: sociale advies- en vormingscentra

BELGIQUE - BELGIË - BELGIUM

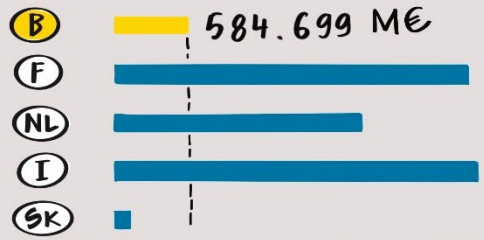

BELGIQUE - BELGIË - BELGIUM

INDICATEURS de RICHESSE ECONOMIQUE

ECONOMISCHE RIJKDOM INDICATOREN

ECONOMIC WEALTH INDICATORS

PIB (MILLION €)
 BBP (MILJOEN €)
 GDP (MILLION €)

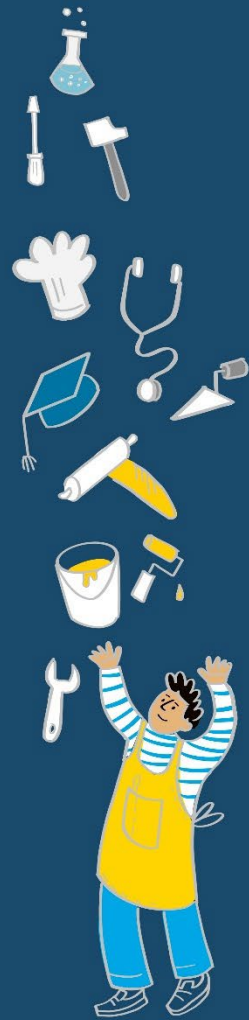
PIB / HABITANT (€)
 BBP PER INWONER (€)
 GDP PER CAPITA (€)

BELGIQUE - BELGIË - BELGIUM

INDICATEURS du MARCHÉ de L'EMPLOI

WERKGELEGENHEIDS-MARKT INDICATOREN

LABOR MARKET INDICATORS

TAUX D'EMPLOI
WERKGELEGENHEIDSPERCENTAGE
EMPLOYMENT RATE

TAUX de CHÔMAGE
WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE
UNEEMPLOYMENT RATE

BELGIQUE - BELGIË - BELGIUM

INDICATEURS d'INÉGALITÉ des REVENUS

INKOMENS-ONGELIJKHEIDSINDICATOREN

INCOME INEQUALITY INDICATORS

REVENU DISPONIBLE ÉQ. MÉDIAN
 MEDIAAN BESCHIKBAAR EQ. INKOMEN
 MEDIAN EQ. DISPOSABLE INCOME

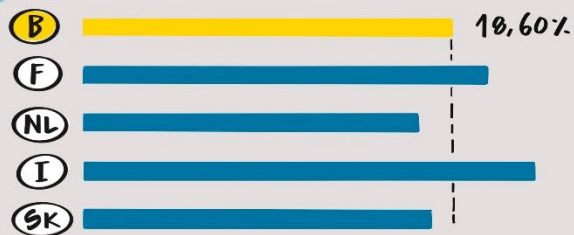
COEFFICIENT de GINI (0 → 100)
 GINI - COËFFICIËNT (0 → 100)
 GINI COEFFICIENT (0 → 100)

BELGIQUE - BELGIË - BELGIUM

INDICATEURS de
PAUVRETÉ

ARMOEDE
INDICATOREN

POVERTY
INDICATORS

POPULATION À RISQUE de PAUVRETÉ et d'EXCLUSION SOCIALE
BEVOLKING MET RISICO OP ARMOEDE en SOCIALE UITSLUITING
POPULATION AT RISK OF POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION

*Elisa DEHON en Sabine THIBAUT
Observatorium Krediet en
Schuldenlast*

[Powerpoint Presentatie](#)

1. Problematische schuldenlast in België: evolutie van de statistieken

In België hebben we het geluk dat we over verschillende datasets beschikken om de problematische schuldenlast van de gezinnen te monitoren. Toch zijn bepaalde gegevens, met name die van de energieschulden (gas, elektriciteit) en water, niet vergelijkbaar op Belgisch niveau, omdat het om geregionaliseerde materie gaat. De instellingen die verantwoordelijk zijn voor het genereren van de betreffende gegevens, verschillen per deelstaat, en de statistieken zijn niet altijd vergelijkbaar¹³.

1.1. Kredietschulden

De gegevens over de schuldenlast i.v.m. kredieten zijn in België bijzonder volledig. De Centrale voor kredieten aan particulieren (CKP) inventariseert alle particuliere kredietovereenkomsten die door natuurlijke personen in België worden gesloten. Daarnaast registreert de CKP ook eventuele betalingsachterstanden voor deze kredietovereenkomsten en alle lopende collectieve schuldenregelingen. Kredietverstrekkers raadplegen deze gegevens in het kader van een kredietaanvraag.

---

¹³ Voor meer informatie over de analyse van de gegevens van het Waals Gewest, zie [Prévention et traitement du surendettement en Wallonie – Rapport d'évaluation 2022-2023](#)

Nadat het aantal achterstallige kredietnemers tussen 2007 en 2016 toenam, is het aantal personen met terugbetalingsmoeilijkheden sedertdien gedaald.

1.2. Fiscale schulden (FOD Financiën)

De algemene administratie van de inning en de invordering (AAlI) van de Federale Overheidsdienst (FOD) Financiën publiceert jaarlijks een set statistieken over de invordering van haar schuldvorderingen. De FOD Financiën is onder meer verantwoordelijk voor het innen van de federale belastingen in België. De analyse van de statistieken helpt ons inzicht te verwerven in de evolutie van de financiële moeilijkheden i.v.m. andere soorten schulden dan kredieten (die niet noodzakelijk verband houden met de volledige bevolking¹⁴). De FOD Financiën kent afbetalingsplannen toe aan personen met tijdelijke terugbetalingsproblemen. Het aantal toegekende afbetalingsplannen voor de personenbelasting in 2023 is sterk gestegen tegenover 2019 (+63%). Dat heeft wellicht te maken met de opeenvolgende crisissen (covid, overstromingen en energiecrisis), des te meer omdat het aantal afbetalingsplannen significant is toegenomen vanaf 2022. Het is ook mogelijk dat door de grote media-aandacht voor betalingsproblemen door de energiecrisis ervoor heeft gezorgd dat meer mensen nu weten dat je bij de FOD Financiën een afbetalingsplan kunt aanvragen. Een andere indicator biedt ons de mogelijkheid te achterhalen of de financiële problemen die verband houden met belastingen, vanaf 2022 zijn toegenomen. De FOD is soms van mening dat een schuld niet invorderbaar is wanneer er geen mogelijkheden meer zijn om ze te innen. Het aantal oninvorderbare schulden in de personenbelasting is tussen 2018 en 2023 met 36% afgenomen. We stellen vast dat dat aantal in 2022 sterk is gestegen, waardoor de dalende tendens van de voorafgaande jaren tijdelijk werd omgekeerd. De toegenomen terugbetalingsproblemen door de energiecrisis waren blijkbaar tijdelijk van aard.

1.3. Gegevens van het EU-SILC-onderzoek, aandeel van de bevolking in een problematische schuldsituatie

Het EU-SILC-onderzoek op Europese schaal geeft jaarlijks aan hoeveel personen zich in een problematische schuldsituatie bevinden. Het gaat hierbij om dat deel van de bevolking per land dat aangeeft door financiële problemen een betaalachterstand te hebben voor een krediet, een factuur voor nutsvoorzieningen of een andere betaling. België bevindt zich ver onder het Europese gemiddelde voor wat betreft het aandeel van zijn bevolking in een problematische schuldsituatie. De financiële problemen in verband met de schuldenlast zijn in België tussen 2014 en 2023 afgenomen (-3 procentpunt), net als in de rest van de Europese Unie (-3,6 procentpunt).

---

¹⁴ In 2023 had 65% van de meerderjarigen in België ten minste één lening op afbetaling (gegevens van de CKP en van Statbel).

Vanaf de covidcrisis stellen we vast dat het aandeel van de bevolking in een problematische schuldsituatie binnen de Europese Unie toeneemt, terwijl dat in België blijft afnemen of zelfs stagneert. Dat kan worden verklaard door de automatische indexering van lonen en sociale uitkeringen en door een vrij aanzienlijke investering door de Belgische staat in de ondersteuning van personen in moeilijkheden. Voor 2023 stellen we echter een lichte stijging van dit aandeel vast. In dat jaar werden de tijdens de crisisperiode ingevoerde steunmaatregelen stopgezet.

2. De bestrijding van overmatige schuldenlast in België: schuldbemiddeling en de professionele schuldbemiddelaars

2.1. Definitie van schuldbemiddeling

Onder schuldbemiddeling wordt verstaan: *'de dienstverlening, met uitsluiting van het aangaan van een kredietovereenkomst met het oog op het totstandbrengen van een regeling omtrent de wijze van betaling van de schuldenlast die geheel of ten dele uit een of meer kredietovereenkomsten voortvloeit.'*¹⁵

Op dit moment bestaan er twee verschillende procedures voor de schuldbemiddeling als proces ter bestrijding van overmatige schuldenlast: de minnelijke schuldbemiddeling¹⁶ en de collectieve schuldenregeling¹⁷.

2.2. De professionals van de schuldbemiddeling

De wet bepaalt dat indien de schuldenlast kredietschulden bevat, schuldbemiddeling in principe verboden is, behalve indien ze wordt verricht door twee categorieën professionals, namelijk¹⁸:

- enerzijds de overheids- of particuliere instellingen die door de bevoegde overheid zijn erkend;
- anderzijds advocaten, ministeriële ambtenaren (notarissen, gerechtsdeurwaarders) of een gerechtelijk mandataris in de uitoefening van zijn beroep of zijn ambt.

De beoogde overheidsinstellingen zijn hoofdzakelijk de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's¹⁹). Het OCMW is een overheidsinstelling die in elk van de 581 gemeenten van het land actief is.

---

¹⁵ Art. I.9, 55° van het Wetboek Economisch Recht (oud art. 1, 13° van de wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet).

¹⁶ Of niet-gerechtelijke schuldbemiddeling.

¹⁷ Of gerechtelijke schuldbemiddeling.

¹⁸ Art. VII.115 en VII. 147/35 van het Wetboek Economisch Recht (oud art. 67 van de wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet).

¹⁹ CPAS in het Waals Gewest (Centre Public d'Action Sociale) en ÖSHZ in de Duitstalige Gemeenschap (öffentliches Sozialhilfezentrum)

Op een aantal uitzonderingen na beschikken de OCMW's²⁰ over een dienst voor schuldbemiddeling.

De particuliere instellingen hebben dan weer de vorm van een vereniging zonder winstoogmerk met als maatschappelijk doel de bijstand aan personen in moeilijkheden²¹.

De erkenning en eventueel ook de financiering van die diensten is een bevoegdheid van de Gemeenschappen²².

Hoewel ze onder de bevoegdheid van verschillende deelstaten vallen, zijn de minimale erkenningsvoorwaarden op het hele grondgebied ongeveer identiek.

Ook advocaten, en ministeriële ambtenaren, dus notarissen en gerechtsdeurwaarders, mogen optreden als schuldbemiddelaar in het kader van de uitoefening van hun beroep of ambt, en dit zonder enige specifieke erkenningsvoorwaarde.

3. Procedures voor de bestrijding van de overmatige schuldenlast

Er zijn twee procedures voor de bestrijding van overmatige schuldenlast, namelijk de minnelijke schuldbemiddeling en de collectieve schuldenregeling, waarvoor de federale overheid bevoegd is.

Hoewel ze een ander wettelijk kader en andere toegangsvoorwaarden, modaliteiten en middelen hebben, streven ze dezelfde doelstelling na, namelijk het verbeteren van de financiële toestand van de persoon met (overmatige) schuldenlast, met als leidende principes het in aanmerking nemen van de terugbetalingsvoorwaarden van de schuldeiser en een menswaardig leven voor de betrokkene en zijn gezin²³.

Het begrip menswaardigheid, dat wordt bekrachtigd door de Belgische grondwet²⁴ en wordt verheven tot principe dat de essentie en de efficiëntie van de betreffende procedures waarborgt, wordt niet uitdrukkelijk gedefinieerd in de betreffende

---

²⁰ In bepaalde gevallen kan de dienst zijn opgericht in de vorm van een vereniging (Hoofdstuk XII), waarin meerdere OCMW's zich kunnen verenigen met het oog op het uitvoeren van een van de opdrachten die hen zijn toevertrouwd.

²¹ Vzw (vereniging zonder winstoogmerk), bepaalde CAW's (Centrum Algemeen Welzijnswerk) in het Vlaams Gewest.

²² We vermelden hierbij dat de Franse Gemeenschap haar bevoegdheid vanaf 1 januari 1994 heeft overgedragen, enerzijds aan het Waals Gewest ingevolge een decreet van de Franse Gemeenschap van 19 juli 1993 en een decreet van de Waalse Gewestraad van 22 juli 1993, en anderzijds aan de Franse Gemeenschapscommissie (tweetalig Brussels Hoofdstedelijk Gewest) ingevolge hetzelfde decreet van de Franse Gemeenschap van 19 juli 1993 en een decreet van de Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 22 juli 1993.

²³ Art. XIX.17 van het Wetboek Economisch Recht voor de minnelijke schuldbemiddeling en art. 1675/3 van het Gerechtelijk Wetboek voor de collectieve schuldenregeling. Art. 23 van de Belgische Grondwet 'Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.'

²⁴ Art. 23 van de Belgische Grondwet 'Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.'

wetgeving, maar de inhoud en beperkingen ervan krijgen in de praktijk en de rechtspraak²⁵ steeds meer vorm.

3.1. Minnelijke schuldbemiddeling²⁶

In het kader van deze procedure verloopt het herstel van de financiële situatie van de schuldeiser via de terugbetaling van de schuld. Daarvoor stelt de schuldbemiddelaar eerst een afbetalingsplan op voor alle onbetaalde schuldvorderingen samen, rekening houdend met de terugbetalingscapaciteit en de menselijke waardigheid van de schuldenaar.

Deze dienstverlening is toegankelijk voor elke schuldenaar, elke natuurlijke persoon²⁷, die wordt geconfronteerd met een situatie van (overmatige) schuldenlast, ongeacht zijn sociale of professionele statuut (werknemer, ambtenaar, bijstandsgerechtigde, zelfstandige, vrij beroep) of de aard²⁸ en het bedrag van zijn schulden.

Het gaat hierbij om een vrijwillige procedure die alleen door de schuldenaar²⁹ kan worden opgestart en in de loop waarvan hij de bemiddelaar mandateert om zijn opdracht uit te voeren.

De minnelijke schuldbemiddeling wordt geformaliseerd door de ondertekening van een overeenkomst tussen de schuldbemiddelaar (erkende diensten, advocaat of ministeriële ambtenaren) en de schuldeiser.

De wet koppelt geen enkel juridisch gevolg aan de minnelijke schuldbemiddeling en verleent de schuldbemiddelaar geen enkele dwangbevoegdheid, noch tegenover de schuldenaar, noch tegenover de schuldeiser(s), zodat de procedure hoofdzakelijk berust op samenwerking, vertrouwen en transparantie tussen de partijen.

Rekening houdend met het vastgestelde budget en het beschikbare gedeelte, werkt de schuldbemiddelaar een aantal realistische terugbetalingsvoorstellen uit³⁰ die verband

---

²⁵ Arbeidshof Bergen (10^e kamer), 2 mei 2017 (AR 2016/AM/296) 'het begrip menselijke waardigheid dekt redelijkerwijs, naast wat het voldoen aan de basisbehoeften betreft (huisvesting, voeding, verwarming, ...), ook andere behoeften of verlangens, hetzij van materiële aard, hetzij van immateriële aard' (eigen vertaling) (Arbeidshof Bergen, vacatiekamer, 31 juli 2013, AR nr. 2013/AM/265; zie in die zin, Arbeidshof Bergen (7^e kamer), 21 oktober 2009, AR nr. 21.675); JuriObs, <https://observatoire-credit.be/fr/juriobs/> [online] [geraadpleegd op 14 oktober 2024]

²⁶ Titel 3 van boek XIX van het Wetboek Economisch Recht in artikel XIX.16 tot XIX.44 van het Wetboek Economisch Recht

²⁷ Art. XIX. 19 van het Wetboek Economisch Recht.

²⁸ We wijzen er evenwel op dat de uitvoering van de schuldbemiddeling gereguleerd is wanneer de schuld van de schuldenaar kredietschulden omvat. In dat geval mogen alleen erkende diensten, advocaten en ministeriële ambtenaren optreden. Indien de schuldenlast uitsluitend uit energieschulden bestaat, mag ook het energiefonds van het OCMW als schuldbemiddelaar optreden.

²⁹ Art. XIX.18 van het Wetboek Economisch Recht.

³⁰ Art. XIX.32 van het Wetboek Economisch Recht

moeten houden met de volledige schuld en die de afbetaling binnen een als 'redelijk'³¹ beschouwde termijn mogelijk moet maken.

Het voorstel tot terugbetaling wordt vervolgens voorgelegd aan de schuldeisers, die het recht hebben om ermee in te stemmen of het te weigeren³². Indien ze ermee instemmen, is het aan de schuldenaar zelf om de betalingen uit te voeren in overeenstemming met het opgestelde afbetalingsplan, waarbij de schuldbemiddelaar tijdens de volledige procedure instaat voor de follow-up en de begeleiding.

3.2. Collectieve schuldenregeling³³

Het gaat om een gerechtelijke procedure die valt onder de bevoegdheid van de arbeidsrechtbanken en -hoven³⁴.

De wetgeving voorziet in schuldkwijtschelding binnen een strikt juridisch kader dat de voorafgaande uitwerking en naleving van een afbetalingsplan met een beperkte duur impliceert, evenals de naleving van een aantal strikte voorwaarden³⁵. De volledige schuldkwijtschelding is een mogelijke oplossing in totaal uitzichtloze financiële en sociaal-professionele situaties.

Alvorens de procedure van start kan gaan, controleert de bevoegde rechter eerst of de cumulatieve toelatingsvoorwaarden van artikel 1675/2 van het Gerechtelijk Wetboek verenigd zijn, namelijk:

- het moet om een natuurlijke persoon gaan;
- zijn voornaamste belangen moeten in België liggen;
- het mag niet (meer) om een onderneming gaan, hetzij door de stopzetting van de activiteit als onderneming sinds meer dan zes maanden, hetzij door de afsluiting van een eerder ingediende faillissementsprocedure;
- de persoon mag zijn onvermogen niet georganiseerd hebben;
- de schuldenlast moet structureel en duurzaam zijn;
- na de herroeping van een CSR mag de verzoeker vijf jaar lang geen nieuwe procedure meer
- aanvragen;

---

³¹ Het begrip redelijke termijn wordt aan het oordeel van de schuldbemiddelaar overgelaten. Daarbij moet rekening worden gehouden met de financiële situatie van de schuldenaar en zijn terugbetalingscapaciteit. Doorgaans gaat men uit van maximaal vijf jaar.

³² Art. XIX. 33 van het Wetboek Economisch Recht

³³ Art. 1675/2 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek.

³⁴ Bij de goedkeuring van de wet van 5 juli 1998 waren de beslagrechters bevoegd. Die bevoegdheid werd in 2007 overgedragen aan de arbeidsrechtbanken en -hoven.

³⁵ Voorafgaande verkoop van goederen, begeleidende maatregelen³⁵, stopzetting van de kwijtschelding indien de financiële situatie verbetert...

Indien de procedure mag worden opgestart, wordt er een schuldbemiddelaar aangesteld als bewindvoerder, die de schuldenaar bij de volledige procedure zal begeleiden.

De toelating tot de procedure voor collectieve schuldenregeling heeft een aantal juridische gevolgen voor zowel de schuldenaar als diens schuldeisers³⁶.

Een daarvan is het feit dat de schuldenaar niet langer over zijn volledige vermogen kan beschikken (roerende en onroerende goederen, inkomsten en andere middelen) zonder de instemming van de rechtbank.

Dat impliceert dat alle inkomsten en middelen van de schuldenaar tijdens de procedure op een bemiddelingsrekening worden gestort, die wordt geopend en beheerd door de schuldbemiddelaar, die de schuldenaar elke maand leefgeld betaalt om zijn lopende kosten mee te betalen.³⁷

In de collectieve schuldenregeling worden de minnelijke fase en eventueel ook de gerechtelijke fase gecombineerd in één procedure.

Tijdens de minnelijke fase werkt de schuldbemiddelaar een aanzuiveringsregeling uit op basis van de verklaringen van schuldvordering die door de schuldeisers worden bezorgd. Die periode duurt doorgaans twaalf tot vijftien maanden.

De duur van de minnelijke aanzuiveringsregeling bedraagt maximaal zeven jaar en gaat in op de datum van de beschikking van toelaatbaarheid. Naast de kwijtschelding van kosten en interesten kan de minnelijke aanzuiveringsregeling, rekening houdend met het beschikbare gedeelte voor de schuldeisers en de omvang van de schuldenlast, voorzien in een kwijtschelding van de schulden van de hoofdsom van 0 % tot 100 %³⁸.

De opgestelde aanzuiveringsregeling wordt ter goedkeuring voorgelegd aan alle partijen, schuldenaar en schuldeiser(s). Bij akkoord legt de bemiddelaar het ontwerp van minnelijke aanzuiveringsregeling voor aan de rechtbank die ze moet bekrachtigen. Vanaf de bekrachtiging waakt de bemiddelaar over de uitvoering van de regeling door de begunstigden van de schuldeisers te betalen.

Indien er geen akkoord wordt bereikt over de opgestelde minnelijke aanzuiveringsregeling of indien de bemiddelaar er niet in slaagt een regeling voor te leggen, stelt die laatste een proces-verbaal van vaststelling van gebrek op dat vervolgens de gerechtelijke fase van de procedure doet ingaan. Vanaf die fase is het aan de rechter om de partijen een gerechtelijke regeling op te leggen met een maximumduur van vijf jaar, waarbij wordt voorzien in een kwijtschelding van kosten en

---

³⁶ Art. 1675/7 van het Gerechtelijk Wetboek.

³⁷ Huisvesting, voeding, energie, water...

³⁸ Art. 1675/10 van het Gerechtelijk Wetboek

interessen en/of een gedeeltelijke kwijtschelding van de hoofdsom³⁹ of in bepaalde gevallen zelfs een volledige kwijtschelding⁴⁰.

Of de schuldkwijtschelding nu plaatsvindt in het kader van een minnelijke dan wel gerechtelijke regeling, ze wordt altijd verkregen na afloop van de bekrachtigde of opgelegde regeling.

Sinds 2 november 2023 worden alle dossiers voor collectieve schuldenregeling ingediend, verwerkt en beheerd via het digitale platform JustRestart.

3.3. De positie van de schuldbemiddelaar bij de bestrijding van overmatige schuldenlast

Hoewel de schuldbemiddelaar optreedt op verzoek van de schuldeiser, heeft hij het statuut van tussenpersoon en behartigt hij de belangen van schuldenaar en schuldeiser(s). Hij moet bij de uitvoering van zijn taak blijik geven van onafhankelijkheid, onpartijdigheid en naarstigheid.

4. Financiering van de bestrijding van overmatige schuldenlast

4.1. Financiering van de diensten voor schuldbemiddeling

In alle deelstaten is de begeleiding bij schuldenlast die wordt aangeboden door de diensten voor schuldbemiddeling, gratis voor de schuldenaar⁴¹. Die diensten moeten echter wel hun personeel uitbetalen dat instaat voor die schuldbemiddeling, en de financieringsbron ervan varieert in de verschillende deelstaten (subsidies voor schuldbemiddeling of meer algemene financiering van de diensten met een ruimere opdracht).

4.2. Financiering van de minnelijke schuldbemiddeling die niet wordt uitgevoerd door diensten voor schuldbemiddeling

De procedure voor minnelijke schuldbemiddeling is niet noodzakelijk gratis als de schuldenaar de hulp inroept van een andere speler dan de dienst voor schuldbemiddeling. In tegenstelling tot de erkende instellingen ontvangen professionals die minnelijke schuldbemiddeling verrichten, een honorarium dat afhangt

---

³⁹ Met uitzondering van de volgende niet-samendrukbare schulden: strafrechtelijke boetes, alimentatievorderingen, schulden uit een faillissement, vergoeding wegens lichamelijke schade door een overtreding.

⁴⁰ Art 1675/12, 1675/12, 1675/13bis van het Gerechtelijk Wetboek

⁴¹ De door de GGC en OCMW erkende private diensten en door het Waals gewest erkende OCMW-verenigingen kunnen in theorie kosten vorderen van de schuldeiser, maar in de praktijk bieden al die diensten gratis bijstand aan (zie art.22 van het Besluit van het Verenigd College van 15 oktober 1998 betreffende de erkenning, de opleiding van het personeel en de kostprijs van de bemiddeling van de instellingen voor schuldbemiddeling). Artikelen 97 tot 104 van de organieke wet van 8 juli 1976 bepalen dat de OCMW's en verenigingen van de OCMW's een bijdrage kunnen vorderen die ze vaststellen afhankelijk van de middelen van de persoon.

van de geleverde prestaties. De schuldeiser kan echter ook een beroep doen op de diensten van een bureau voor rechtsbijstand om onder bepaalde voorwaarden⁴² in aanmerking te komen voor bijstand door een advocaat (zodat de bemiddeling deels of volledig gratis is). De kosten en honoraria voor de minnelijke schuldbemiddeling worden in dat geval betaald door de Federale Overheidsdienst Justitie.

4.3. Financiering van de procedure voor collectieve schuldenregeling

Zelfs indien de schuldeiser een beroep kan doen op een dienst voor schuldbemiddeling als gerechtelijk bemiddelaar moet hij zelf de kosten en erelonen daarvoor betalen⁴³. Indien de bemiddelingsrekening niet voldoende geprovisioneerd is om de kosten en erelonen te kunnen betalen, voorziet het Gerechtelijk Wetboek onder bepaalde omstandigheden in de tussenkomst van de FOD Economie (het voormalige Fonds ter bestrijding van de Overmatige Schuldenlast). Het interventiefonds wordt gefinancierd middels een jaarlijkse bijdrage door een aantal schuldeisers: kredietgevers inzake hypothecair krediet en consumentenkrediet, het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie (BIPT), de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA) en de Kansspelcommissie. Het bedrag van de erelonen en kosten van de schuldbemiddelaar mag niet hoger liggen dan 1200 euro per dossier, tenzij de rechter iets anders beslist in een speciaal gemotiveerde beslissing⁴⁴.

5. Actualiteit en toekomstige hervormingen

5.1. Waar zijn de mensen met overmatige schuldenlast?

In 2022-2023 bleef het aantal mensen dat een beroep deed op minnelijke en gerechtelijke schuldbemiddeling ondanks de opeenvolgende crisissen stabiel. Hun aantal daalde zelfs in het Vlaams en in het Waals Gewest. Het Observatorium deed vervolgens onderzoek naar deze paradox in een dubbele studie⁴⁵. Naast verklarende factoren die verband houden met de verschillende opeenvolgende crisissen (staatssteun, gebruik van spaargeld...) zijn er ook andere macrosociologische factoren (die samenhangen met de crisissen of die al aanwezig waren...) die deze situatie kunnen verklaren.

Uit die studies komen verschillende vaststellingen naar voren met betrekking tot het systeem voor de bestrijding van overmatige schuldenlast in België:

---

⁴² Informatie over de voorwaarden voor toegang tot juridische bijstand is beschikbaar op het Portal voor overmatige schuldenlast van Wallonië (<http://socialsante.wallonie.be/surendettement/citoyen/?q=aidejuridique>).

⁴³ Artikel 1675/1982 van het Gerechtelijk Wetboek.

⁴⁴ Zoals gewijzigd door artikel 18 van de wet van 29 december 2010 houdende diverse bepalingen.

⁴⁵ E. Dehon en C. Jeanmart, [Waar zijn de mensen met overmatige schuldenlast? Analyse waarom zo weinig mensen een beroep doen op minnelijke of gerechtelijke schuldbemiddeling in tijden van crisis in België](#), OKS, december 2022 en E. Dehon en C. Jeanmart, [Waar zijn de mensen met overmatige schulden? Eén jaar later. Analyse van de vraag waarom weinig of geen mensen in 2024 een beroep doen op minnelijke of gerechtelijke schuldbemiddeling](#), OKS, maart 2024.

- De OCMW's hebben geleden onder de verschillende crisissen (burn-out, personeelstekort, overbelasting van de diensten);
- Bepaalde profielen zijn sterker vertegenwoordigd binnen de diensten voor schuldbemiddeling: personen uit de middenklasse en zelfstandigen;
- De consumenten en eerstelijnsactoren zijn niet vertrouwd met schuldbemiddeling;
- De toegang tot de diensten en administraties is problematisch (wachtrij, toenemende digitalisering...);
- Door de digitale kloof maken heel wat mensen geen gebruik van de procedure en verloopt het verzamelen van budgetinformatie moeilijker;
- Bij de dienst wordt niet altijd rekening gehouden met de mentale gezondheid en de schuldbemiddelaar moet soms complexe profielen beheren zonder aangepaste ondersteuning;
- Schuldbemiddeling is niet geschikt voor mensen met structurele insolventie (wanneer de inkomsten lager liggen dan de lasten).

5.2. En morgen?

We wijzen er nog op dat er de afgelopen jaren, met name door de opeenvolgende gezondheids- en energiecrisissen, binnen de sector van de overmatige schuldenlast heel wat bedenkingen en vragen zijn gerezen en debatten werden gevoerd over de efficiëntie van de bestaande procedures, de omvang van de beschikbare financiële en menselijke middelen, maar ook over mogelijke oplossingen voor nieuwe doelgroepen die met schulden worden geconfronteerd, of profielen die steeds vaker kampen met structurele insolventie. Dat heeft in de loop van 2023 en 2024 geleid tot de goedkeuring van verschillende belangrijke wetgevende⁴⁶ teksten.

Zo kreeg de minnelijke schuldbemiddeling na meer dan dertig jaar een specifiek wettelijk kader waarin de werkwijze van de minnelijke schuldbemiddelaars wordt vastgelegd en dit proces wettelijk wordt erkend als volwaardige procedure voor de bestrijding van overmatige schuldenlast naast de collectieve schuldenregeling. Dit is een eerste cruciale stap, want de debatten en bespiegelingen over deze procedure moeten blijven doorgaan zodat er de nodige wettelijke middelen⁴⁷ komen om nog efficiënter en relevanter te worden.

Er werden verschillende wetten en bepalingen goedgekeurd met als doelstelling:

- een kader bieden aan situaties van betaalachterstand van consumentenschulden en de daaruit voortvloeiende lasten en kosten;⁴⁸

---

⁴⁶ S. THIBAUT, 'Des nouveautés législatives pour le secteur', Echos du Crédit et de l'Endettement, nr. 83, september 2024, Editions Agence Alter, p. 7 en vlg.

⁴⁷ Zoals de schorsing binnen een redelijke termijn van de middelen tot tenuitvoerlegging door de schuldeisers.

⁴⁸ Art. XIX.1 tot XIX.4 van het Wetboek Economisch Recht

- de minnelijke invorderingsprocedure voor consumentenschulden bijwerken en hervormen;⁴⁹
- personen met financiële problemen zo goed mogelijk beschermen tegen een nodeloze invorderingsprocedure en met name tegen middelen van gedwongen tenuitvoerlegging die leiden tot een aanzienlijke toename van de kosten;⁵⁰
- maar ook tijdig personen opsporen die worden geconfronteerd met tijdelijke of structurele financiële problemen.⁵¹

Het werk is dus verre van af en er tekenen zich in de nabije toekomst al nieuwe uitdagingen af. De komende jaren moeten we dan ook blijven nadenken en verder hervormingen doorvoeren, wat echter alleen maar zinvol en efficiënt kan zijn als die gesprekken en debatten aansluiten bij een globale visie die ook financiële vorming, preventie en het proces voor schuldinvoering omvat.

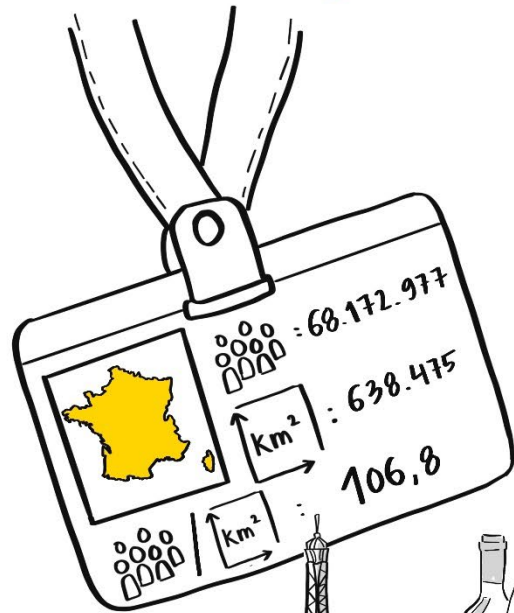
⁴⁹ Art. XIX.5 tot XIX.15 van het Wetboek Economisch Recht

⁵⁰ Informatiefiche bij dagvaarding, betekening van vonnis, roerend beslag, schorsende werking van de afbetalingsregeling op de middelen van tenuitvoerlegging, weigering om een verkoop van deficitaire goederen voort te zetten, verplichting om voorrang te geven aan minnelijke oplossingen, gemeengemaakt beslag, hervorming van de tarieven en erelonen van de gerechtsdeurwaarders... Wet van 15 mei 2024 houdende maatregelen in de strijd tegen de overmatige schuldenlast en ter bescherming van ondernemingen in moeilijkheden, B.S., 1 juli 2024, p. 79406; Koninklijk Besluit van 18 mei 2024 tot wijziging van het koninklijk besluit van 30 november 1976 tot vaststelling van het tarief voor akten van gerechtsdeurwaarders in burgerlijke en handelszaken en van het tarief van sommige toelagen, B.S 19 juni 2024, blz. 76059.

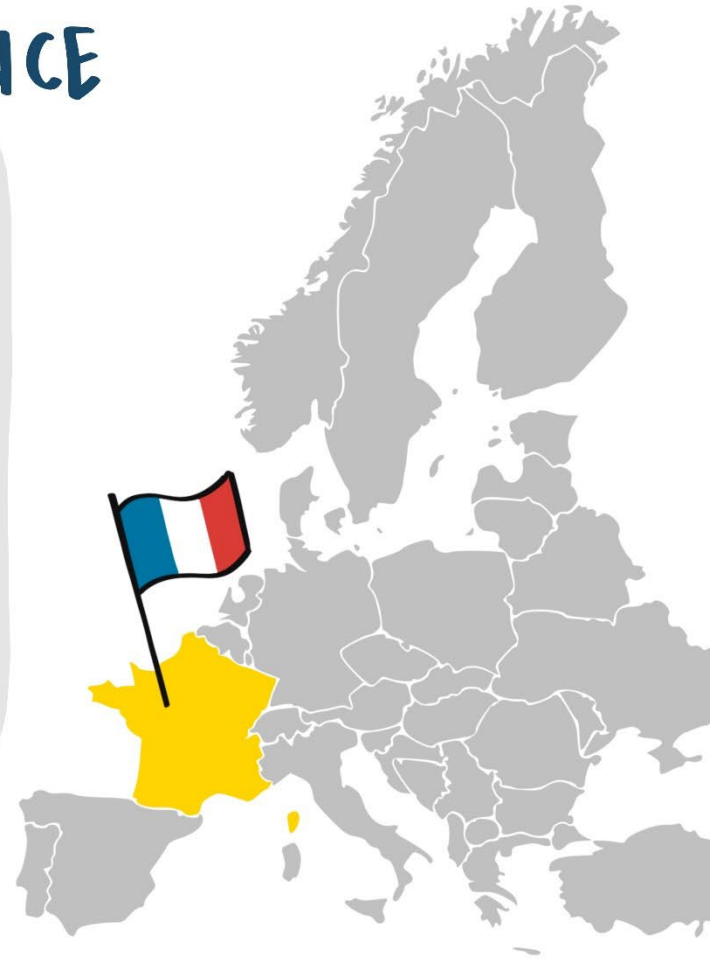
⁵¹ Aanmaken van nieuwe adviezen in het Centraal bestand van berichten van beslag: berichten van schuldbemiddeling, berichten van dreigende insolventie (voor ondernemingen)

FRANCE - FRANKRIJK - FRANCE

RÉPUBLIQUE
SEMI - PRÉSIDENTIELLE
SEMI-PRESIDENTIËLE
REPUBLIEK
SEMI - PRESIDENTIAL
REPUBLIC

FRANCE - FRANKRIJK - FRANCE

INDICATEURS de RICHESSE
ÉCONOMIQUE

ECONOMISCHE
RIJKDOM INDICATOREN

ECONOMIC WEALTH
INDICATORS

PIB (MILLION €)
BBP (MILJOEN €)
GDP (MILLION €)

PIB/HABITANT (€)
BBP PER INWONER (€)
GDP PER CAPITA (€)

FRANCE - FRANKRIJK - FRANCE

INDICATEURS du MARCHÉ de L'EMPLOI

WERKGELEGENHEIDS-MARKT INDICATOREN

LABOR MARKET INDICATORS

TAUX D'EMPLOI
WERKGELEGENHEIDSPERCENTAGE
EMPLOYMENT RATE

TAUX de CHÔMAGE
WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE
UNEEMPLOYMENT RATE

FRANCE - FRANKRIJK - FRANCE

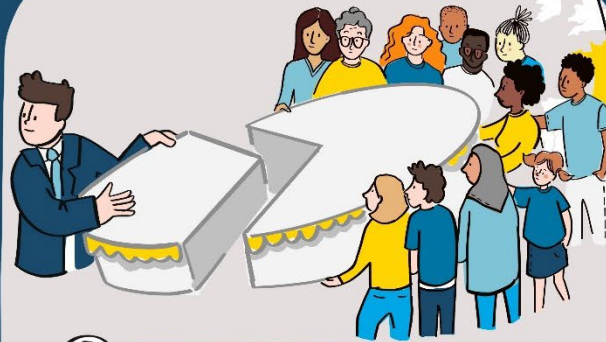
INDICATEURS d'INÉGALITÉ
des REVENUS

INKOMENS-
ONGELIJKHEIDSINDICATOREN

INCOME INEQUALITY
INDICATORS

REVENU DISPONIBLE ÉQ. MÉDIAN
MEDIAAN BESCHIKBAAR EQ. INKOMEN
MEDIAN EQ. DISPOSABLE INCOME

COEFFICIENT de Gini (0 → 100)
Gini - COEFFICIENT (0 → 100)
Gini COEFFICIENT (0 → 100)

FRANCE - FRANKRIJK - FRANCE

INDICATEURS de
PAUVRETÉ

ARMOEDE
INDICATOREN

POVERTY
INDICATORS

POPULATION À RISQUE de PAUVRETÉ et d'EXCLUSION SOCIALE
BEVOLKING MET RISICO OP ARMOEDE en SOCIALE UITSLUITING
POPULATION AT RISK OF POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION

OVERMATIGE SCHULDEN IN FRANKRIJK

*Hélène TANGUY
Banque de France*

[Powerpoint Presentatie](#)

Inleiding

Context

De bestrijding van de overmatige schuldenlast van de gezinnen werd vanaf 1990 toevertrouwd aan de Banque de France.

Aan het eind van de jaren 80, in een context van een sterke groei van het consumentenkrediet, nam de overmatige schuldenlast van de gezinnen toe. De Franse wet-Neiertz nr. 89-1010 van 31 december 1989 betreffende de preventie en aanpak van problemen in verband met de overmatige schuldenlast van particulieren en gezinnen voorziet in een eerste procedure met twee doelstellingen: vermijden dat personen met een overmatige schuldenlast in armoede vervallen en schuldeisers de kans bieden om de verschuldigde bedragen volledig of deels te innen.

Dat leidde tot:

- een bestand met betalingsincidenten inzake kredieten aan particulieren (fichier national des incidents de remboursement des crédits aux particuliers - FICP);
- een collectieve procedure voor de algemene bestrijding van situaties van overmatige schuldenlast van particulieren. In eerste instantie was dit een administratieve procedure om op zoek te gaan naar een minnelijke regeling, maar vervolgens kreeg de procedure een gerechtelijk karakter, waarbij de rechter de schuldeisers en de schuldenaar een afbetalingsplan kon opleggen,

met inzonderheid de mogelijkheid om de schulden te herschikken en op die manier de terugbetaling ervan mogelijk te maken.

De procedure werd vervolgens nog regelmatig aangepast om rekening te kunnen houden met de problemen die opdoken tijdens de uitvoering ervan.

Opdracht

De bestrijding van de overmatige schuldenlast van gezinnen sluit aan bij een ruimere overheidsopdracht: financiële inclusie. Die bestaat erin de problemen te voorkomen of te bestrijden waarmee personen worden geconfronteerd als ze toegang willen krijgen tot financiële diensten die als onmisbaar (bankrekening, aangepaste betaalmiddelen) of erg nuttig worden beschouwd (minimale toegang tot krediet, bepaalde verzekeringen...).

De systemen die werden opgezet, moeten de betreffende diensten toegankelijk maken voor personen die ervan worden uitgesloten en voorkomen dat de problemen toenemen of dat financieel kwetsbare personen van die diensten worden uitgesloten.

De Banque de France heeft een bijzondere opdracht op het vlak van financiële inclusie:

- identificeren van de behoeften en monitoren van de implementatie van de systemen: dat is de rol van het Observatoire de l'inclusion bancaire (OIB), dat bij wet werd opgericht en wordt voorgezeten door de gouverneur van de Banque de France;
- stimuleren van financiële inclusie: door institutionele communicatie-acties en lokale acties;
- implementeren van bepaalde overheidssystemen: overmatige schuldenlast, recht op een rekening, beheer van incidentenbestanden;
- informeren van het publiek over de systemen die ze beheert en over bankverrichtingen en -praktijken via verschillende kanalen (dienst InfoBanqueAssurance).

1. Monitoren van het fenomeen van overmatige schuldenlast van gezinnen

Oorzaken van overmatige schuldenlast

Er zijn verschillende factoren die een impact kunnen hebben op de budgettaire situatie van gezinnen en hen in een toestand van overmatige schuldenlast kunnen doen belanden, waardoor ze een dossier voor overmatige schuldenlast moeten indienen:

- De economische conjunctuur: werkloosheid, werkonzekerheid, armoede, inflatie, groei, enz.

- De evolutie van hun persoonlijke situatie: consumptiepatroon, vermogen, beroepsleven, omgeving, gezinssituatie, gezondheidsproblemen, enz.
- De procedure rond overmatige schuldenlast: kennis ervan, voorwaarden voor ontvankelijkheid van het dossier, verwerking na afloop van de procedure, evolutie van de procedure, enz.

Evolutie over een langere periode

Voor 2014 lag het aantal ingediende dossiers per jaar rond de 200.0000.

Vanaf 2014 begon het aantal dossiers af te nemen: de laatste 10 jaar daalde het aantal dossiers met gemiddeld 6% per jaar. Die langetermijntrend lijkt te maken te hebben met de strengere voorwaarden voor de toekenning van consumentenkredieten, de daling van de werkloosheid tijdens die periode en een efficiëntere procedure voor het verwerken van de dossiers, waardoor ze minder vaak opnieuw hoeven te worden ingediend.

Opvallende feiten 2023

In 2023 werden er 121.617 dossiers ingediend bij de departementale commissies voor overmatige schuldenlast op het Franse vasteland, wat 8% meer is dan in 2022. Het aantal ingediende dossiers in 2023 ligt echter 50% lager dan in 2014. Op 31 december 2023 registreerde de Banque de France 586.000 gezinnen met overmatige schuldenlast.

Voornaamste kenmerken van personen met overmatige schuldenlast

- In 2023 lag de levensstandaard van de helft van de gezinnen met overmatige schuldenlast lager dan 1136 euro per maand.
- De levensstandaard van 58% van de gezinnen ligt onder de armoedegrens (1158 euro per maand in 2021).
- De sociale minima zijn goed voor 10% van hun netto-inkomen, wat 3,5 keer hoger is dan voor alle gezinnen samen.
- 88% huurt een woning of woont gratis (tegenover 42% voor alle gezinnen samen).
- 20% is een eenoudergezin, wat twee keer meer is dan de volledige populatie.

Van de personen met overmatige schuldenlast:

- is 56% gescheiden, alleenstaand of weduwe/weduwnaar (tegenover 41% van de rest van de populatie);
- is 83% tussen de 25 en 64 jaar oud (tegenover 63% van de rest van de populatie);

- heeft 35% een baan in loondienst (tegenover 45% van de rest van de populatie) en is 25% op zoek naar een baan;
- is 54% vrouw (tegenover 52% van de rest van de populatie).

Publicaties over het verschijnsel overmatige schuldenlast

De 'Baromètre de l'inclusion financière'⁵² (Barometer voor financiële inclusie) wordt maandelijks gepubliceerd. Hij volgt verschillende indicatoren rond financiële inclusie: het aantal ingediende dossiers voor overmatige schuldenlast, het recht op een rekening, bankincidenten, personen die worden geïnformeerd / begeleid door de Banque de France rond een thema i.v.m. financiële inclusie.

In de jaarlijkse 'Enquête typologique' (typologisch onderzoek) wordt het profiel beschreven van de gezinnen die een dossier voor overmatige schuldenlast indienen, evenals de structuur van hun schulden.⁵³

Het Verslag van het Observatoire de l'inclusion bancaire,⁵⁴ dat jaarlijks wordt gepubliceerd, bevat gegevens over microkredieten, financiële kwetsbaarheid, aanbiedingen voor kwetsbare klanten en de kenmerken van financiële kwetsbaarheid. Ook de acties van het Observatoire en zijn wetenschappelijke raad, gericht op het vermijden van financiële exclusie, komen erin aan bod.

Tot slot worden jaarlijks ook de jaarverslagen van de activiteiten van de departementale commissies voor overmatige schuldenlast gepubliceerd, evenals thematische onderzoeken (voorbeeld: overmatige schuldenlast bij 65-plussers).

2. Gezinnen met overmatige schuldenlast begeleiden

Procedure voor het bestrijden van overmatige schuldenlast

Om in aanmerking te komen voor de procedure voor overmatige schuldenlast moet het ingediende dossier aan drie wettelijke voorwaarden beantwoorden:

- De procedure is van toepassing op natuurlijke personen.
- De indiener kan zijn al dan niet professionele kosten niet afbetalen.
- Hij handelt te goeder trouw.

De procedure voor het indienen van een dossier voor overmatige schuldenlast is volledig gratis, vertrouwelijk en beschermd.

⁵² [Barometre-inclusion-financiere_octobre-2024.pdf \(banque-france.fr\)](#)

⁵³ [Enquête typologique sur le surendettement des ménages en 2023 | Banque de France \(banque-france.fr\)](#)

⁵⁴ [Rapport de l'Observatoire de l'inclusion bancaire 2023 | Banque de France \(banque-france.fr\)](#)

Maatschappelijk werkers

In 2023 werd 46% van de indieners begeleid door een maatschappelijk werker.

Commissie voor de bestrijding van overmatige schuldenlast

De Banque de France is de voornaamste gesprekspartner van de indieners. Het secretariaat van de commissie bestudeert het dossier en legt het voor aan de commissie (die bestaat uit zeven leden en wordt voorgezeten door de Préfet).

Oriëntatie van de dossiers

Zodra het dossier is ingediend, wordt de schuldenaar opgenomen in het nationaal bestand van betalingsincidenten inzake kredieten aan particulieren, dat door de kredietinstellingen kan worden geraadpleegd.

Wanneer het dossier ontvankelijk wordt verklaard, worden de vorderingen van de schuldeisers jegens de schuldenaars opgeschort (stopzetten boetes en bevroren interesten). Er wordt dus een evenwicht tussen schuldeisers en schuldenaars nagestreefd.

De oriëntatie van het dossier hangt af van de vraag of de situatie van de schuldenaar al dan niet uitzichtloos is (d.w.z. of de schuldenaar geen of een erg beperkte terugbetalingscapaciteit heeft en zijn situatie op middellange termijn niet lijkt te zullen verbeteren).

- Indien volledige of gedeeltelijke terugbetaling mogelijk is: uitwerking van een plan (uitstel, herschikking, verlaging rente, gedeeltelijke schuldkwijtschelding, zelfs stellen van handelingen die de schulden kunnen wegwerken – verkoop van een eigendom bijvoorbeeld)
- Indien er geen sprake is van terugbetalingscapaciteit: totale kwijtschelding van de schulden (procedure voor collectieve schuldenregeling)

De procedure duurt maximaal 7 jaar.

Oplossingen voor afgesloten dossiers

De oplossingen die de commissies voor overmatige schuldenlast op het Franse vasteland gaven aan de 119.741 dossiers die ze in 2023 behandelden, kunnen als volgt worden ingedeeld:

- 44% gaf aanleiding tot maatregelen voor een volledige of gedeeltelijke terugbetaling.

- 35% was het voorwerp van een beslissing tot collectieve schuldenregeling, na afloop waarvan de schulden van de betrokken gezinnen volledig werden kwijtgescholden.
- 7% kreeg een definitief herstelplan, dat wordt vastgelegd tussen de schuldenaar die eigenaar is van een onroerend goed, en zijn schuldeisers.
- 14% leidde tot een beslissing van onontvankelijkheid, afsluiting of vervallenverklaring.

Het totale kwijtgescholden bedrag was in 2023 goed voor 1,2 miljard euro.

Spreiding van de schulden

In 2023 bedroeg de totale schuldenlast van de gezinnen 4,2 miljard euro. Zonder vastgoedschulden ligt de mediane schuld van de gezinnen met overmatige schuldenlast op 16.898 euro en de gemiddelde schuld op 30.429 euro.

Het aandeel van de consumentenschulden is goed voor 40% van de totale schuldenlast, dat van de vastgoedschulden 27%. Het aandeel lopende kosten en overige schulden ligt op 33%. Binnen die laatste categorie zijn energie en communicatie goed voor 2% van de totale schuldenlast. De schuldvorderingen zitten hoofdzakelijk bij grote private bankgroepen. Voor alle schuldvorderingen samen vertegenwoordigen de eerste tien groepen private schuldeisers van gezinnen met overmatige schuldenlast twee derde van de totale uitstaande schuld.

3. Een gratis procedure door de Banque de France voor rekening van de staat

Opdracht uitgevoerd voor rekening van de staat

In overeenstemming met de wet neemt de Banque de France voor rekening van de staat het secretariaat waar van de commissies voor overmatige schuldenlast. De staat neemt de kosten voor de opdracht op zich, waarvan de doelstelling bestaat in het efficiënt bestrijden van de overmatige schuldenlast. Een kritieke prestatie-indicator hierbij houdt verband met de gemiddelde termijn voor de verwerking van dossiers voor overmatige schuldenlast.

4. Nieuwe uitdagingen voor de bestrijding van overmatige schuldenlast in Frankrijk

Hervormingen en werven voor de Banque de France

Er worden een aantal hervormingen doorgevoerd om de risico's beter te kunnen detecteren, waaronder de omzetting van Richtlijn (EU) 2023/2225 van 18 oktober 2023 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten. Die voorziet onder meer in een

uitbreiding van het toepassingsgebied tot gespreide betalingen en minikredieten en in de oprichting van adviesstructuren voor personen met schulden.

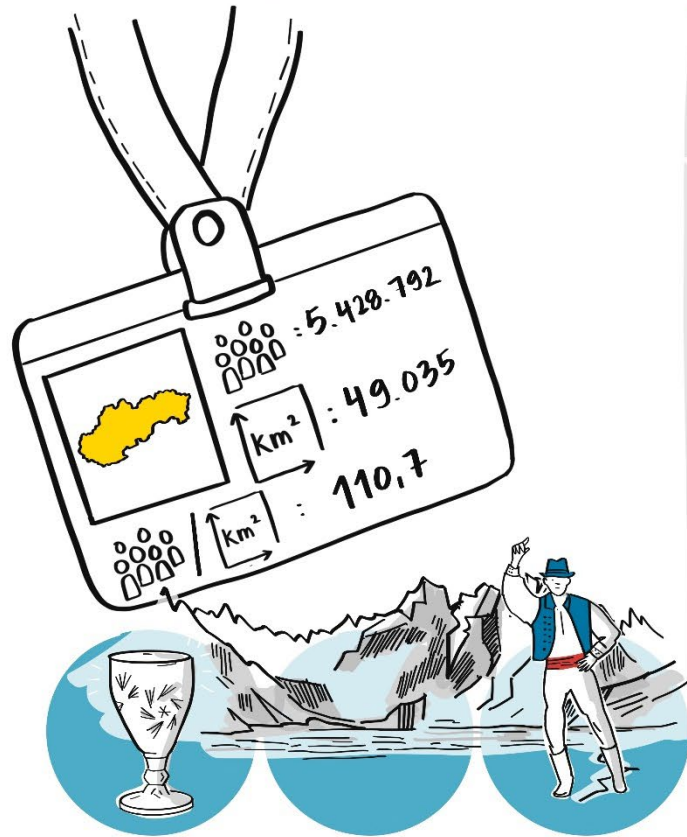
De Banque de France streeft er bovendien voortdurend naar om:

- gezinnen met overmatige schuldenlast beter te monitoren;
- nog beter te luisteren naar de doelgroep en hun behoeften (telefonisch contact opnemen met personen met overmatige schuldenlast, hun suggesties verzamelen);
- onze tools te blijven vereenvoudigen (duidelijkere taal in briefwisseling, makkelijker online indienen van de dossiers);
- communicatiecampagnes op te starten om de begeleidende diensten bekend te maken bij particulieren;
- te blijven inzetten op financiële vorming, met name de opleiding van maatschappelijk werkers.

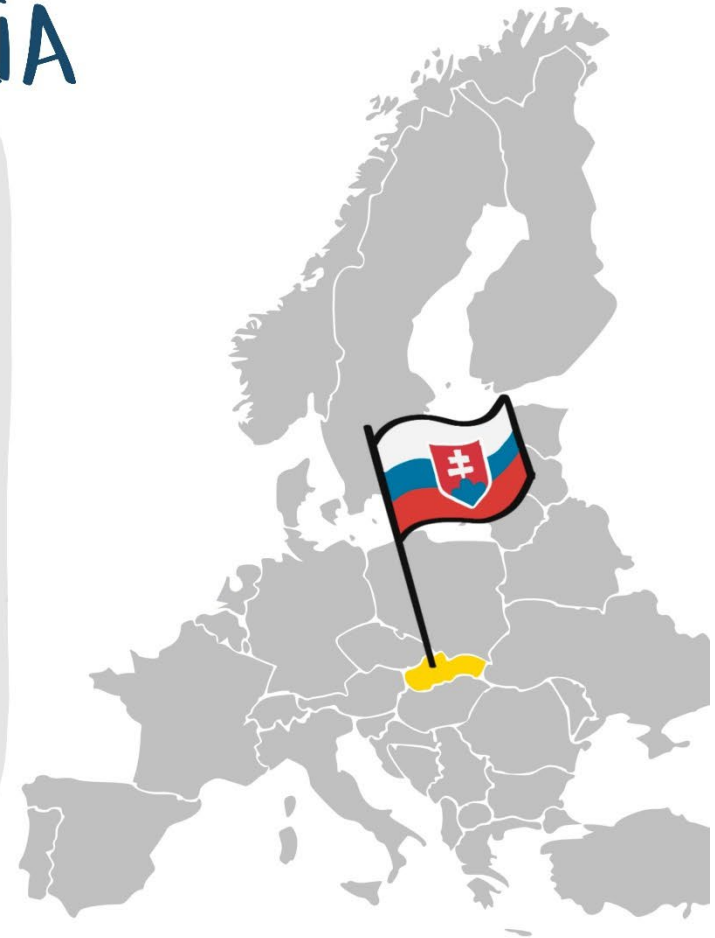

SLOVAQUIE - SLOWAKIJE - SLOVAKIA

RÉPUBLIQUE
PARLEMENTAIRE
DÉMOCRATIQUE
DEMOCRATISCHE
PARLEMENTAIRE
REPUBLIEK
DEMOCRATIC
PARLIAMENTARY
REPUBLIC

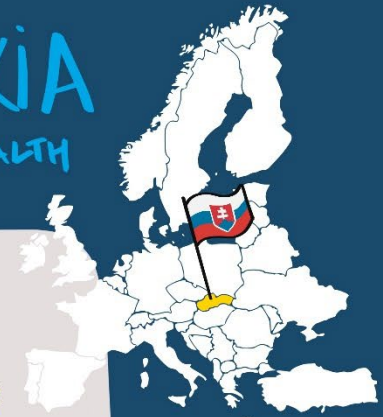

SLOVAQUIE - SLOWAKIJE - SLOVAKIA

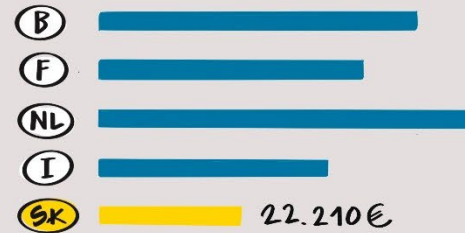
INDICATEURS de RICHESSE
ÉCONOMIQUE

ECONOMISCHE
RIJKDOM INDICATOREN

ECONOMIC WEALTH
INDICATORS

PIB (MILLION €)
BBP (MILJOEN €)
GDP (MILLION €)

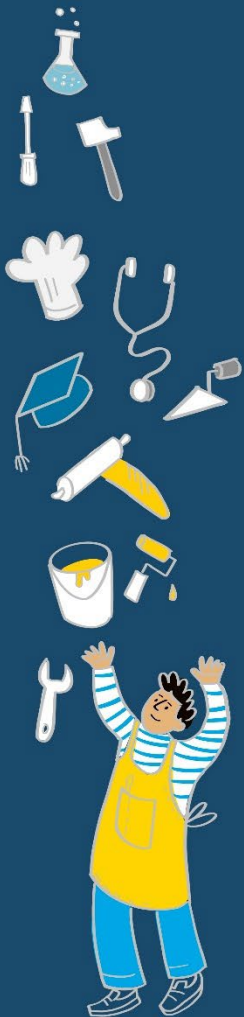
PIB/HABITANT (€)
BBP PER INWONER (€)
GDP PER CAPITA (€)

SLOVAQUIE - SLOWAKIJE - SLOVAKIA

INDICATEURS du MARCHÉ de L'EMPLOI

WERKGELEGENHEIDS-MARKT INDICATOREN

LABOR MARKET INDICATORS

TAUX D'EMPLOI
WERKGELEGENHEIDSPERCENTAGE
EMPLOYMENT RATE

TAUX de CHÔMAGE
WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE
UNEEMPLOYMENT RATE

SLOVAQUIE - SLOWAKIJE - SLOVAKIA

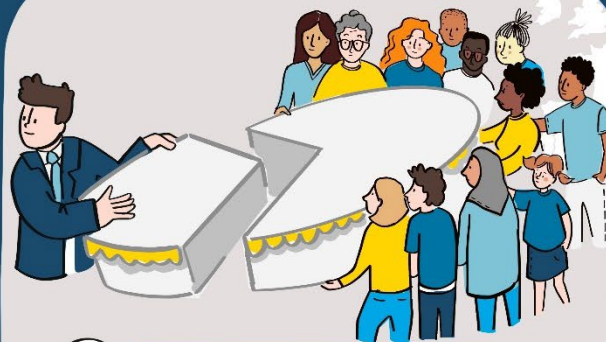
INDICATEURS d'INÉGALITÉ
des REVENUS

INKOMENS-
ONGELIJKHEIDSINDICATOREN

INCOME INEQUALITY
INDICATORS

REVENU DISPONIBLE ÉQ. MÉDIAN
MEDIAAN BESCHIKBAAR EQ. INKOMEN
MEDIAN EQ. DISPOSABLE INCOME

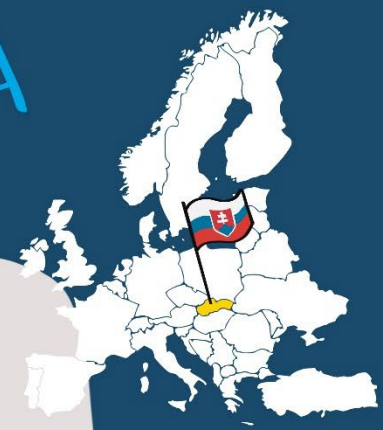
COEFFICIENT de Gini (0 → 100)
Gini - COËFFICIËNT (0 → 100)
Gini COEFFICIENT (0 → 100)

SLOVAQUIE - SLOWAKIJE - SLOVAKIA

INDICATEURS de
PAUVRETÉ

ARMOEDE
INDICATOREN

POVERTY
INDICATORS

POPULATION À RISQUE de PAUVRETÉ et d'EXCLUSION SOCIALE
BEVOLKING MET RISICO OP ARMOEDE en SOCIALE UITSLUITING
POPULATION AT RISK OF POVERTY AND SOCIAL EXCLUSION

OVERMATIGE SCHULDENLAST IN SLOWAKIJE

Peter DANIEL
Lid van ECDN

[Powerpoint Presentatie](#)

Overmatige schulden worden op dit mogelijk in Slowakije niet systematisch gemeten. Onderzoekers publiceren zo nu en dan wel afzonderlijke papers en/of standaardartikelen, maar geen enkele overheidsinstelling en/of privéorganisatie houdt zich bezig met een volledige of regelmatig meting van het schuldniveau in het land. Anderzijds worden er wel regelmatig statistische gegevens over allerlei schuldgerelateerde onderwerpen gepubliceerd:

- De Nationale Bank van Slowakije (centrale bank) verschaft maandelijks statistieken over bankleningen met gegevens over niet-presterende kredieten. Daarin zijn de leningen van gezinnen apart opgenomen.
- Het Statistisch Bureau van de Slowaakse Republiek publiceert elk jaar nationale gegevens uit de (SILC-)enquête over de inkomens en levensomstandigheden in de EU, waaronder gegevens over armoede en de sociale achterstand en materiële ontbering onder de Slowaken.
- CRIF – het Slowaakse Kredietbureau publiceert af en toe statistieken over persoonlijke faillissementen.
- De Vereniging van Slowaakse Incassobureaus publiceert af en toe selectieve gegevens over de betalingsdiscipline.
- Het Centraal Bureau voor Arbeid, Sociale Zaken & Familiezaken, Afdeling Vrijblijvend Schuldadvies, verzamelt gegevens over klanten met overmatige schulden, maar deze gegevens zijn niet beschikbaar voor het publiek.
- De rest van de verzamelde gegevens betreft individuele schulden en veel minder samenvattende statistieken.

Helaas zijn de statistische gegevens uit de bovengenoemde databanken niet rechtstreeks met elkaar verbonden. En dus hebben we ook geen volledig beeld van de (overmatige) schuldenlast. Zo kunnen we niet zien of de schuldenaar die zijn bank niet betaalt, ook is opgenomen in het register van een of meerdere incassobureaus, of hij op de zwarte lijst van de telecombedrijven staat, of hij een betalingsachterstand heeft in de gezondheidszorg enz. De jaarlijkse SILC-enquête van Eurostat biedt wel een samenvattend beeld, al zijn de gegevens over sociale achterstand en materiële ontbering veeleer subjectieve meningen van bevraagde deelnemers (hun gevoelens) weer dan objectieve gegevens. Anderzijds is het percentage van de bevolking in armoede, zoals weergegeven in de SILC-enquête, gebaseerd op objectieve gegevens (al hebben sommige socio-economische experts wel hun bedenkingen bij de samenstelling van de onderzochte steekproef).

Wat de niet-presterende leningen betreft, ging het systematisch beter tot de postcovid schuldenlast hierop impact kreeg. Zoals u hieronder kunt zien, had dit in 2024 invloed op zowat alle soorten bankleningen aan gezinnen:

Bankleningen aan particulieren	Percentage NPL (%)					
	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023	31.8.2024
Totaal toegekende leningen in EUR	2,87%	2,43%	2,02%	1,77%	1,75%	1,82%
A. Consumentleningen	8,28%	7,84%	7,49%	6,73%	6,62%	7,05%
B. Woningleningen	1,78%	1,52%	1,27%	1,10%	1,12%	1,10%
<i>Hypothecaire leningen</i>	1,36%	1,14%	0,92%	0,82%	0,85%	0,86%
C. Kredietkaarten	12,20%	13,08%	10,63%	8,25%	3,43%	3,44%
D. Overdispositie en doorlopende leningen	6,34%	5,87%	5,56%	6,47%	6,39%	6,80%
A+B+C+D	3,01%	2,55%	2,13%	1,81%	1,80%	1,83%

Bron: Website van de Nationale Bank van Slowakije (ruwe data van de auteur)

Het aantal persoonlijke faillissementen veranderde substantieel in 2017, toen de algemene wettelijke regels voor schuldenaars werden aangepast en vereenvoudigd. Tot eind 2016, voor een termijn van elf jaar, werden minder dan 3000 mensen persoonlijk failliet verklaard.

Sinds 2017 zijn 81.000 mensen de nieuwe procedures voor een persoonlijk faillissement doorlopen. Het gemiddeld aantal persoonlijke faillissementen per maand blijft min of meer stabiel sinds 2021, toen de insolventiewet opnieuw voor een deel strengere regels

oplegde. Hoewel het persoonlijke faillissement een heel nuttige tool is om mensen met overmatige schulden te helpen, wordt de procedure jammer genoeg vaak misbruikt door mensen die ze realistisch gezien niet nodig hebben. Er zijn twee soorten procedures voor personen in Slowakije: (a) het faillissement en (b) een afbetalingsplan met een maximale duur van vijf jaar. In het tweede geval wordt de schuldenaar verondersteld een deel van zijn of haar schuld binnen maximaal vijf jaar terug te betalen. Slowaken geven duidelijk de voorkeur aan een faillissement (99,1% van de gevallen). Amper 0,9% kiest voor een afbetalingsplan. Het aantal personen dat jaarlijks het persoonlijke faillissement aanvraagt, ligt hoger dan het aantal personen dat toestemming krijgt om deze gerechtelijke procedure te doorlopen. In 2023 namen in totaal 98.798 mensen contact op met het Juridisch Adviescentrum van het ministerie van Justitie voor een persoonlijk faillissement. Slechts 9732 van hen vroegen het ook aan en voor 9645 personen diende het centrum het dossier in bij de insolventierechtbank.⁵⁵ Hieronder ziet u het aantal mensen dat de gerechtelijke procedure met succes doorliep:

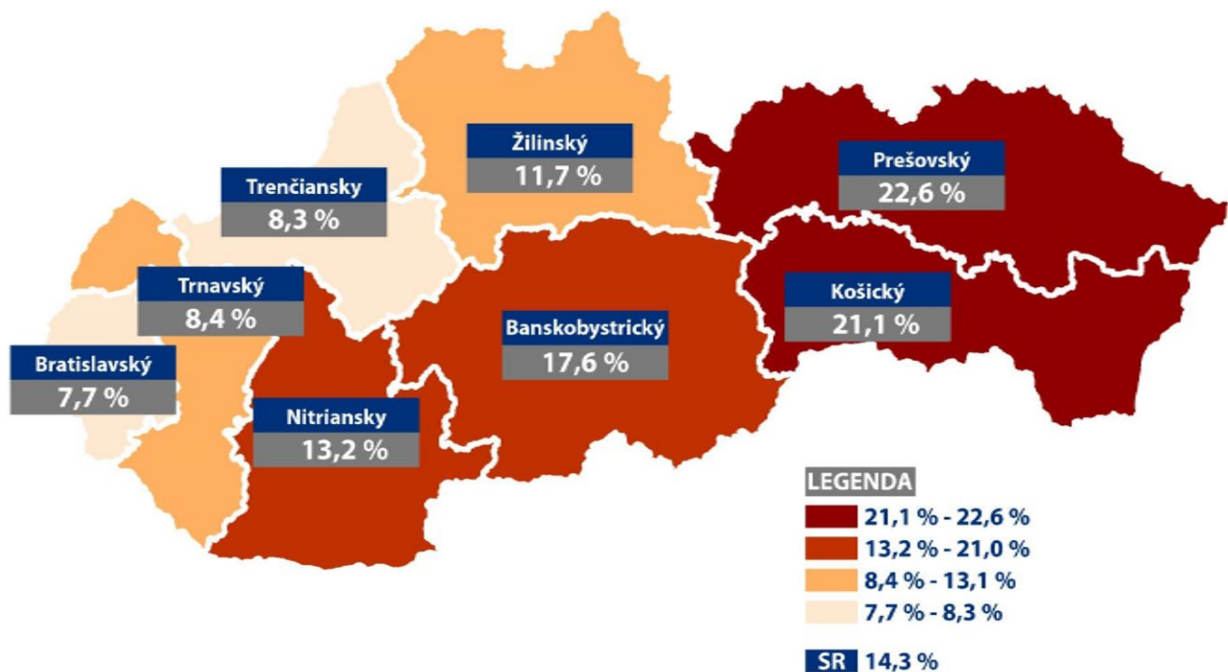
Aantal persoonlijke faillissementen per jaar en per maand		
Jaar	Aantal	Maandelijks gemiddelde
2006-2016	2.918	22
2017	5.239	437
2018	13.848	1.154
2019	16.167	1.347
2020	11.249	937
2021	8.641	720
2022	9.674	806
2023	9.701	808
2024 (01-09)	6.750	750
TOTAAL	84.187	

Bron: CRIF, Slowaaks Kredietbureau, publicaties over meerdere jaren

Het armoedepijl in Slowakije en het niveau van sociale achterstand en materiële ontbering worden beknopt weergegeven in de Europese SILC-enquête (statistieken over de inkomens en leefomstandigheden), die wordt gepubliceerd door Eurostat en het Statistisch Bureau van de Slowaakse Republiek. De actuele situatie in Slowakije is

⁵⁵ Bron: Juridisch Adviescentrum, Jaarrapport 2023, <https://www.centrumpravnejpomoci.sk/files/O%20n%C3%A1s%20-%20Z%C3%A1kladn%C3%A9%20dokumenty/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A9%20spr%C3%A1vy/VŠ%202023%20final.pdf>

sterk bepaald door de postcorona economische en financiële crisissen, de energiecrisis en de oorlog in Oekraïne. In vier jaar tijd (2020-2023) steeg het percentage Slowaken dat onder de armoedegrens leeft (*minder dan 60% van het nationaal besteedbare inkomen*) van 11,4% naar 14,3% (*het drempelinkomen voor eenoudergezinnen steeg van € 435 naar € 461 per maand*). Het percentage van de Slowaakse bevolking dat in armoede leeft en sociale achterstand en materiële ontbering ervaart, ging van 14,8% naar 17,6%. De situatie verschilt sterk van regio tot regio. Hoewel het aantal mensen in armoede ook in het westen van het land toeneemt, ligt het percentage daar toch veel lager dan in het oosten van het land. Het verschil tussen de hoogst en de laagst ontwikkelde regio (Bratislava en Prešov) is enorm: 7,7% vs. 22,6% (zie hieronder), hoewel de armoede in Bratislava ook sterk gestegen is in de laatste vier jaar (van 3,7% naar 7,7%):

Bron: EU SILC 2023, Slowakije

De steun aan personen met overmatige schulden zit vooral bij de 46 bureaus voor gratis schuldadvies, die verspreid zijn over het hele land. Dit systeem werd opgericht door de minister van Arbeid, Sociale Zaken en Familiezaken van de Slowaakse Republiek. Het gratis schuldadvies valt onder een aparte afdeling van het Centrale Bureau voor Arbeid, Sociale Zaken en Familiezaken. Het bureau heeft intussen meer dan 180 medewerkers. Elk plaatselijk bureau heeft vier personeelsleden: een front- en backofficebeheerder, een advocaat, een econoom en een psycholoog.

Met deze organisatievorm wil men komen tot een geïntegreerd adviesaanbod door de drie beroepen, i.e. een analyse van elke case vanuit juridisch, financieel en psychologisch standpunt, communiceren met oog voor de drie professionele disciplines om daarna

gezamenlijk ondersteuning te bieden als één raad van drie experts. Slowaakse schuldadviseurs gaan ervan uit dat als een klant meer dan één schuld heeft, daar een economische en/of budgettaire reden voor is en dat zelfs het beste economische advies verloren gaat als de schuldenaar niet gemotiveerd is. Er zijn nog altijd veel klanten die in een eerste fase elk psychologisch advies weigeren omdat ze denken dat ze zullen worden behandeld als iemand met mentale problemen. Het is de rol van het adviserende personeel om hen ervan te overtuigen dat de psycholoog wel degelijk een meerwaarde heeft. Veel klanten begrijpen ook niet waarom ze economisch advies moeten krijgen. Ze vinden dat ze een puur juridisch probleem hebben en dat ze alleen een advocaat nodig hebben. De adviseurs hebben geleerd hoe ze zo'n klant duidelijk moeten maken dat de resultaten van het schuldadvies duurzaam moeten zijn en dat het juridische advies maar een eerste stap is in de begeleiding van de schulden crisis. Ze hebben vier verschillende functionele modellen ontwikkeld om de drie experts samen te betrekken in het schuldadvies voor verschillende cases.

Veel klanten komen in de vaste overtuiging dat ze voor een persoonlijk faillissement moeten gaan. Ook in dit geval moet het personeel voor hen nagaan of een insolventieprocedure in hun specifiek geval aangewezen is, of een persoonlijk faillissement voor hun specifieke schuld de aangewezen oplossing is en of de schuld hoog genoeg is voor deze ultieme noodoplossing.

Zo'n 20.000 Slowaken deden intussen al een beroep op de schuldadviseurs van het bureau (naar verwachting zullen gemiddeld 10.000 klanten per jaar dit soort gratis sociale dienstverlening overwegen). Ongeveer 30% van de gevallen werd met succes afgerond (met een significante vermindering of een volledige kwijtschelding van de schulden).

Naast de juiste opleiding en minstens drie jaar relevante ervaring volgt elke adviseur ook nog een speciale opleiding van 153 uren, die wordt gegeven in zeven blokken. De eerste twee zijn gericht op de algemene aspecten van het advies, een overzicht van het adviesproces en de rol van de verschillende adviseurs. De volgende drie blokken worden apart aan de advocaten, economen en psychologen aangeboden. Ze zijn gericht op de details van elke expertise.

De laatste twee zijn overlappend. Zo leren de advocaten de basis van het economische en het psychologische schuldadvies enz.

Het Netwerk voor gratis schuldadvies werkt breed samen met verschillende instellingen en organisaties die mensen begeleiden bij verschillende aspecten van hun schuldenlast. Sommige van die organisaties richten zich op de financiële bescherming van consumenten (Nationale Bank van Slowakije, ministerie van Financiën), andere vertegenwoordigen de overheid bij het aanbieden van gratis ondersteuning (juridische adviescentra van het ministerie van Justitie, informatiebureaus voor misdaadslachtoffers van het ministerie van Binnenlandse Zaken enz.), maar vele

organisaties vertegenwoordigen ook de schuldeisers (Vereniging van Slowaakse Banken, Vereniging van Slowaakse Incassobureaus, Slowaakse Kamer van Executeurs), want de kans op succes is groter als schuldenaar en schuldeiser samenwerken. En de schuldeisers hebben natuurlijk ook een zakelijk belang: zij willen het persoonlijke faillissement van de schuldenaar vermijden (zodat ze niet al hun geld verliezen), zoals het Netwerk voor gratis schuldadvies dat ook wil. Andere organisaties helpen bij het zoeken naar gepaste klanten, bv. Gemeenten, ngo's in de regio's enz.

Naast het bovengenoemde netwerk voor gratis schuldadvies zijn er nog verschillende andere organisaties die mensen met overmatige schulden ondersteunen. Er is een systeem van juridische adviescentra die onder het ministerie van Justitie vallen. Zij hebben vijftien kantoren over het hele land die gratis juridische bijstand verlenen aan mensen met een laag inkomen die geen eigendom hebben. De kantoren verwijzen deze mensen door naar een advocaat die hun pro Deo kan bijstaan voor de rechtbank (en die door de overheid wordt betaald). Deze centra zijn ook het enige aanspreekpunt waar mensen terecht kunnen voor een persoonlijk faillissement. En er zijn de informatiebureaus voor misdadsslachtoffers van Binnenlandse Zaken. Dit systeem biedt steun aan alle slachtoffers van misdaden, dus ook slachtoffers van financiële fraude en andere financiële misdrijven. De Slowaakse Kamer van Executeurs (gerechtsdeurwaarders) werd elf jaar geleden opgericht als een adviesorgaan dat mensen bijstaat in geval van een tenuitvoerlegging (inning van een gerechtelijk vonnis). Tot nog toe hebben zij al meer dan 10.000 klanten geadviseerd, hoewel ze alleen maar een kantoor in Bratislava hebben. Financiële consumenten kunnen zich met hun schuldgerelateerde klachten ook richten tot de afdelingen voor financiële consumentenbescherming van de Nationale Bank en/of het ministerie van Financiën. Niet-financiële consumenten worden beschermd door een brede waaier aan regionale, meestal private consumentenorganisaties. Mensen in armoede en andere personen met een laag inkomen worden bijgestaan door heel wat ngo's die hen materieel en/of financieel helpen of hen waardevol advies geven. Het Netwerk voor gratis schuldadvies werkt vooral samen met de ngo Cesta von (De Uitweg) en hun programma Filip, dat zich concentreert op de Roma-minderheid om hun gezinsinkomen te verbeteren en hen te helpen om uit de schulden te raken. En dan zijn er nog heel wat regionale stichtingen en kerkelijke organisaties die mensen met schulden op allerlei manieren ondersteunen.

Vraag- & antwoordsessie: ochtend

- 1) ***V. voor Joeri Eijzenbach (Nederland): In België bedraagt de duur van een plan voor collectieve schuldenregeling 5 tot 7 jaar. In Nederland ligt de maximumduur voor een terugbetalingsplan op 18 maanden. Beschikken de schuldenaars in de praktijk wel over de middelen om hun volledige schuld terug te betalen?***

Dat hangt af van het bedrag van de schuld. Als het hen niet lukt, dan verkrijgt de schuldenaar voor het saldo een kwijtschelding (behalve voor onsamendrukbare schulden).

De duur van 18 maanden werd getest. Eerst ging men uit van een overgangperiode van 36 maanden, vervolgens van 12 maanden, om uiteindelijk definitief uit te komen bij een periode van 18 maanden.

Tijdens de duur van het plan blijven de inkomsten van de schuldenaar gelijk. Daaruit leidde men af dat hoe korter het plan, des te groter de kans dat de schuldenaar het plan naleeft.

2) V. voor Elisa Dehon (België): uit de statistieken blijkt een sterke afname van kredieten waarvoor een betalingsachterstand bestaat. Komt dat door de strengere toekenningsvoorwaarden?

Dat is een van de redenen, maar niet de enige reden. Ik verwijst naar onze studie met andere mogelijke verklaringen (<https://observatoire-credit.be/storage/3811/Note-cr%C3%A9dit-%28NL%29.pdf>). Men mag niet vergeten dat België een wetgeving heeft die de consument op het vlak van kredieten beter beschermt dan andere Europese landen.

3) V. voor Luca Rizzitano (Italië) en Joeri Eijzenbach (Nederland): Welke rechter is bevoegd voor overmatige schuldenlast?

In Nederland is dat een speciale kamer van de burgerlijke rechtbank.

In Italië is het de kamer van de burgerlijke rechtbank die geschillen tussen schuldeisers en schuldenaars en vereffeningen behandelt.

4) V. voor Joeri Eijzenbach (Nederland): De erg korte duur van het plan (18 maanden,) heeft een belangrijke impact op de terugbetaling van de schuld. Willen de schuldeisers daarover onderhandelen? Met welke problemen worden schuldbemiddelaars geconfronteerd bij het onderhandelen met schuldeisers?

De schuldeisers onderhandelen ook als ze het niet eens zijn met de duur van het afbetalingsplan. Ongeacht of het om een minnelijke dan wel een gerechtelijke regeling gaat, de maximumduur van een plan bedraagt 18 maanden. Ze zijn dan ook verplicht die te aanvaarden.

5) V. voor alle sprekers: Wat zijn de oorzaken voor overmatige schuldenlast in de verschillende landen? Wordt er aan preventie gedaan?

In Italië:

- De voornaamste oorzaken zijn een gebrek aan financiële vorming en tegenslagen in het leven (verlies van werk, echtscheiding, ziekte...).
- Er wordt niet aan preventie of financiële vorming gedaan in scholen of gericht op burgers.

In Nederland:

- Vroeger was de belangrijkste oorzaak 'overmatig krediet'.
- Vandaag bevatten de meeste dossiers rond overmatige schuldenlast overlevingsschulden (consumptieschulden, energie, gezondheidszorg...) en speelschulden met 'BNPL'.
- Er wordt niet aan preventie en financiële vorming gedaan in scholen of gericht op burgers. Het is belangrijk om te investeren in financiële vorming.

In België:

- De belangrijkste oorzaken zijn te lage inkomsten, tegenslagen in het leven (overlijden, echtscheiding, verlies van werk, ziekte) en een gebrek aan financiële vorming. Het is belangrijk te benadrukken dat overmatige schuldenlast niet één enkele oorzaak heeft; het gaat doorgaans om een combinatie van factoren.
- We stellen een afname vast van de schuldenlast door krediet en een toename ervan door schulden die verband houden met het dagelijks leven (energie, water, belastingen...).
- Er wordt aan preventie rond overmatige schuldenlast gedaan in scholen en bij burgers (OKS en CR), maar een overkoepelend beeld voor België en de coördinatie ervan ontbreekt.
- We stellen tevens een gebrek aan informatie vast over de bestaande procedures en middelen om hulp te vragen en aan een algemeen beeld van de financiële situatie van de schuldenaar.

6) V. voor Joeri Eijzenbach (Nederland): De gemiddelde schuldenlast bedraagt € 36.000. Hoe verhoudt het terugbetaalde bedrag zich daartegenover? Wat vinden kleine private schuldeisers van die beperkte terugbetaling?

De terugbetaling bedraagt gemiddeld 0 tot 10%. De schuldeisers weten dat. Wettelijk zijn ze allemaal gelijk en ze krijgen dus allemaal die verhouding terugbetaald. Kleine schuldeisers zijn daar uiteraard niet blij mee. De politici denken na over een manier om kleine schuldeisers te compenseren voor dit verlies.

7) V. voor Joeri Eijzenbach (Nederland): In dossiers rond overmatige schuldenlast stelt u een toename vast van schulden door kansspelen. Hoe zit dat precies? Stelt u ook een verband vast tussen de schuldenlast en de mentale gezondheid?

Heel wat dossiers bevatten speelschulden (ongeveer 400.000 personen). Heel wat jongeren spelen online met Bitcoins of 'Buy Now Pay Later'.

Er bestaat wel degelijk een verband tussen overmatige schuldenlast en mentale gezondheid. We stellen vast dat verslavingen leiden tot overmatige schuldenlast en dat stress door geldgebrek de schuldenaars niet-rationele keuzes doet maken.

Luca Rizzitano - In Italië bestaan er advies- en ondersteuningsdiensten voor personen met een gokverslaving. Die hebben vaak schulden en denken dat online spelen hen van hun schulden af kan helpen dankzij grote winsten.

Panelgesprek en vraag- & antwoordsessie met het publiek: middag

8) *Panel: Bent u jaloers op de procedures in de andere landen? Wat vindt u interessant aan de andere procedures?*

Joeri Eijzenbach (Nederland) heeft bewondering voor de Olympische benadering van het Slowaakse systeem. De schuldenaars worden er vanaf het begin betrokken bij hun procedure voor de bestrijding van overmatige schulden. Hij benijdt ook Frankrijk voor de kwaliteit en de hoeveelheid van de beschikbare statistieken.

Luca Rizzitano (Italië) – We moeten inspiratie halen uit de opleiding van de professionals op het vlak van de bestrijding van overmatige schulden in de andere landen. Op die manier kunnen we misschien nieuwe, krachtiger procedures invoeren. Hij benadrukt ook het belang van financiële vorming en een betere voorlichting van de consumenten over de bestaande procedures. Schuldenaars zouden immers niet tijdig de nodige maatregelen nemen en als ze beslissen om hulp in te roepen, is het vaak al te laat. Hij is jaloers op het Franse systeem en de kwaliteit van de statistieken in dat land.

Hélène Tanguy (Frankrijk) – Informatie en preventie zijn essentieel. Het kan interessant zijn om samenwerking tussen alle spelers op het terrein te stimuleren. Ze kijkt op naar het Slowaakse systeem, waar in de procedure rekening wordt gehouden met het psychologische aspect: de dossiers worden er behandeld door een jurist, econoom en psycholoog.

Elisa Dehon (België) is jaloers op:

- De coördinatie tussen de verschillende statistieken en de kwaliteit van de Franse statistieken;
- Het Slowaakse systeem, waar in de procedure rekening wordt gehouden met het psychologische aspect: de dossiers worden er behandeld door een jurist, econoom en psycholoog;
- De duur van de procedure in de andere landen, waar schulden sneller worden kwijtgescholden.

Peter Daniel (Slowakije) bewondert:

- De geschiedenis van de overmatige schuldenlast in Nederland, waar die al 100 jaar lang wordt bestreden;
- De rol van de nationale banken bij de bestrijding en de statistieken, zoals in Frankrijk.

Hij benadrukt het belang van financiële vorming, betere informatie voor de burgers en de aandacht die in het bijzonder aan jongeren moet worden besteed.

9) Panel: In welk land ben je maar beter schuldenaar of schuldeiser? Waar ligt het evenwicht tussen schuldeiser en schuldenaar? Wat te denken van de vermogenssituatie?

Peter Daniel (Slowakije) – Dat hangt af van wat de schuldenaar wenst. Het is normaal dat de schuldeiser krijgt waar hij recht op heeft en dat de schuldenaar betaalt wat moreel gezien rechtvaardig is, dus geen overdreven en/of ongegronde kosten.

Hélène Tanguy (Frankrijk) – De schuldenaar beheert zelf zijn vermogen tijdens de procedure voor overmatige schuldenlast. Hij ontvangt zelf zijn inkomsten, betaalt zijn kosten en betaalt zijn schulden terug in overeenstemming met de instructies in het plan voor overmatige schuldenlast. Als hij beschikt over waardevolle activa waarvan de commissie eist dat die verkocht worden, gaat hij over tot de verkoop ervan. Als hij de aanbevolen maatregelen van de commissie niet respecteert, riskeert hij dat het voordeel van de procedure vervalft.

De enge uitzondering is de faillissementsprocedure met gerechtelijke vereffening (erg zeldzaam in Frankrijk) waarbij, indien de vereffening van de goederen van de schuldenaar wordt uitgesproken, die laatste niet langer over zijn goederen kan beschikken. De vereffenaar, die door de rechter wordt aangesteld, zal vervolgens overgaan tot de verkoop van de activa met handelswaarde en waarvan de verkoop niet leidt tot onevenredige kosten.

Sabine Thibaut (België) – Centralisatie en coördinatie tussen de geregistreerde gegevens zoals in Frankrijk is erg belangrijk.

Joeri Eijzenbach (Nederland) – De vermogensgegevens worden bezorgd door de gemeentebesturen. Het kan interessant zijn om al die gegevens te centraliseren in één database.

Luca Rizzitano (Italië) – Er moet gestreefd worden naar een evenwicht tussen de gevolgen van niet-betaling door de schuldenaar en het herstel van de door de schuldeiser geleden schade.

10) Panel / V. voor Hélène Tanguy (Frankrijk): We stellen een netto toename toe van de huurschulden bij het OCMW van Brussel. In Frankrijk blijkt uit de statistieken dat 41% van de huurschulden wordt kwijtgescholden.

Het kwijtscheldingspercentage bedraagt 9% voor vastgoedschulden, 31% voor consumptieschulden, 41% voor woonschulden en 44% voor schulden lopende kosten excl. huisvesting.

Het verschil in percentage tussen de woonschulden en de vastgoedschulden kan worden verklaard door het feit dat het aandeel van de woonschulden in de totale schuldenlast vaak hoger ligt naarmate het inkomen lager is.

Rekening houdend met de specifieke structuur van hun schuldvorderingen worden de verschillende categorieën schuldeisers niet op dezelfde manier blootgesteld aan schuldkwijtschelding. Zo bedraagt het percentage kwijtschelding:

- 25% voor financiële groepen of groepen die een kredietinstelling controleren, met vorderingen die voor het grootste deel bestaan uit vastgoedkredieten (ten belope van 9%) en consumptiekredieten (31%);
- 51% voor publieke en private sociale woonmaatschappijen;

In Frankrijk loopt het experiment Aide Budget. Deze vorm van budgettaire ondersteuning moet de snelle opsporing van financiële problemen bij bepaalde doelgroepen mogelijk maken door verschillende categorieën van actoren, bankinstellingen, energieleveranciers en sociale verhuurders transversaal te mobiliseren. Daarbij is het echt de bedoeling om situaties van financiële kwetsbaarheid zo vroeg mogelijk op te sporen en gepaste begeleiding te bieden. Het systeem wordt getest in 12 departementen.

11) Panel: Bestaat het recht op een rekening in de verschillende landen?

Hélène Tanguy (Frankrijk) – Het recht op een depositorekening is een grondbeginsel van het Franse recht en zit vervat in artikel L312-1 van het Franse monetaire en financiële wetboek.

Een bank die weigert een rekening te openen, moet de aanvrager onmiddellijk een attest van weigering voorleggen. Met dat document (of het bewijs van de aanvraag, binnen twee weken), vraagt de aanvrager aan de Banque de France om de procedure voor het recht op een rekening op te starten. De Banque de France wijst vervolgens een bank aan die de rekening moet openen en gratis toegang moet bieden tot de basisbankdiensten. De betreffende bank moet worden aangesteld binnen één werkdag, te rekenen vanaf de ontvangst van de vereiste documenten. De bank moet de rekening binnen 3 dagen openen, te rekenen vanaf de ontvangst van alle bewijsstukken.

Sabine Thibaut (België) – Dat is de basisbankdienst, maar die is niet noodzakelijk gratis. Bij weigering kan je klacht neerleggen bij de FOD Economie en de Ombudsman Financiële Dienstverlening die een bindend advies uitbrengt.

Joeri Eijzenbach (Nederland) – Ook bij ons bestaat er een basisbankdienst.

Peter Daniel (Slowakije) – In Slowakije ook.

Luca Rizzitano (Italië) – In Italië ook.

12) *Panel: De Belgische procedure voor collectieve schuldenregeling bepaalt dat sommige schulden onsamendrukbaar zijn (onderhoudsschulden, strafrechtelijke schulden, schadevergoedingen voor het herstel van lichamelijke schade). Hoe zit dat in de andere landen?*

Peter Daniel (Slowakije) – Ook bij ons zijn er onsamendrukbare schulden, zoals schulden in verband met een misdaad.

Joeri Eijzenbach (Nederland) – In Nederland ook. Schulden die verband houden met een misdaad, sociale leningen, studentenleningen, bepaalde specifieke leningen... Voor die schulden bestaat er een afbetalingsplan na het verstrijken van de termijn van 18 maanden.

Hélène Tanguy (Frankrijk) – In Frankrijk bestaat dit ook. Onderhoudsschulden, strafrechtelijke schulden, borgstellingschulden, pandschulden, schulden die een borgsteller voor de schuldenaar heeft betaald.

13) *Panel: Hoe staat het met de borg in de verschillende landen?*

Sabine Thibaut (België) – De borg kan in aanmerking komen voor vrijstelling indien het gaat om kosteloze borgens (die geen voordeel opleveren,) bij een wanverhouding tussen inkomsten en krediet...

Joeri Eijzenbach (Nederland) – Er bestaat geen specifieke regelgeving voor borgstelling. Personen die zich borg stellen, ondertekenen ten persoonlijke titel en de gevolgen van wanbetaling zijn dezelfde als voor de geldschieter

Peter Daniel (Slowakije) – Het systeem voor borgstelling bestaat niet bij ons.

Luca Rizzitano (Italië) – De gevolgen van wanbetaling zijn dezelfde als voor de lener.

14) *Panel / V. Voor Pieter Daniel (Slowakije): De bestrijding van overmatige schulden wordt in uw land uitgevoerd door een multidisciplinair team, met een jurist, econoom en psycholoog. Wat is hun rol in het dossier, adviserend of beherend?*

Dit systeem levert een algemeen beeld op van de exacte situatie van:

- het profiel van de schuldenaar,
- zijn opleidingsniveau,
- zijn begripsniveau,
- zijn betrokkenheid bij de communicatie.

Sommige schuldenaars willen niet met de drie samenwerken omdat ze niet willen dat hun informatie wordt gedeeld.

Als hun begripsniveau goed is, krijgen de schuldenaars gratis juridisch advies. De Orde van advocaten verzet zich hiertegen. Ze willen het monopolie op juridisch advies behouden, vooral omdat het hier om gratis advies gaat.

15) *Panel / V. voor Elisa Dehon en Sabine Thibaut (België): Nathalie Cobbaut bewondert de kwaliteit en hoeveelheid van de statistieken die beschikbaar zijn in Frankrijk. Kan het platform 'JustRestart' ons statistieken met een vergelijkbare kwaliteit opleveren?*

Elisa Dehon (België) – De bedoeling van dit platform is uitsluitend om dossiers voor collectieve schuldenregeling digitaal te beheren. Het is voorlopig niet de bedoeling om er statistieken uit te halen.

16) *Panel: Beschikt u over statistieken in verband met herval? Kan er meermaals een procedure voor de bestrijding van overmatige schuldenlast worden opgestart?*

Hélène Tanguy (Frankrijk) – Er kan meermaals een nieuwe procedure worden ingediend.

We hebben een studie gemaakt van de dossiers die voor het eerst door de gezinnen werden ingediend tussen 1 januari 2017 en 31 december 2019, bij een commissie voor overmatige schuldenlast, en die binnen de drie daaropvolgende jaren een tweede dossier indienden. Daaruit bleek het volgende :

- in 36% van de eerste indienen werden er moratoire maatregelen / opschorting van de opeisbaarheid van de vorderingen (36%) of andere wachtmaatregelen (35%) opgelegd;
- in 19% van de eerste indienen werden er duurzame maatregelen opgelegd, met gedeeltelijke kwijtschelding (16%) of zonder kwijtschelding van de schulden (21%);
- in 4% van de eerste indienen werd een persoonlijke herstelmaatregel opgelegd (volledige kwijtschelding) met of zonder gerechtelijke vereffening.

Sabine Thibaut (België) – Wij beschikken niet over cijfers in verband met het hervalpercentage. Het is mogelijk om een nieuwe procedure te starten. Daar zijn geen termijnen voor, behalve in het geval van herroeping (5 jaar).

Joeri Eijzenbach (Nederland) – Wij beschikken niet over cijfers in verband met het hervalpercentage. Een schuldenaar kan om de 2 jaar een nieuwe procedure starten. We stellen op dit moment vast dat de gemiddelde termijn 3 jaar bedraagt.

Peter Daniel (Slowakije) - Wij beschikken niet over cijfers in verband met het hervalpercentage. Een schuldenaar kan binnen een termijn van 10 jaar een nieuwe procedure starten.

Luca Rizzitano (Italië) - Wij beschikken niet over cijfers in verband met het hervalpercentage. Een schuldenaar kan meermaals een nieuwe procedure starten. Er bestaat geen wettelijke termijn voor.

17) Bedenkingen en opmerkingen

- De kosten voor de procedure voor collectieve schuldenregeling zijn voor rekening van de schuldenaar, waardoor zijn schuldenlast toeneemt. Wanneer er niet voldoende geld op de bemiddelingsrekening staat, kan de rechtbank de kosten doorschuiven naar het Fonds van de FOD Economie (max. € 1200). *Een mogelijke oplossing? Nieuwe fondsen zoeken (bv. bij energieleveranciers, telecomoperatoren, invorderingsbedrijven...) om het Fonds van de FOD te spijzen zodat het automatisch de kosten voor de procedure voor collectieve schuldenregeling kan dekken?*
- Een baan beschermt vandaag niet langer tegen overmatige schuldenlast en armoede.
- Wat zijn de gevolgen van overmatige schuldenlast op de mentale en fysieke gezondheid van de schuldeisers?
- Een van de gevolgen van deelname aan de procedure voor collectieve schuldenregeling is de gelijkheid van de schuldeisers. Voor kleine schuldeisers (zoals een private verhuurder) heeft het financiële verlies door schuldkwijtschelding aanzienlijke gevolgen voor het vermogen of het budget. Een van de doelstellingen van de procedure voor collectieve schuldenregeling is om de schuldenaar en zijn gezin de kans te bieden waardig te leven. Dat mag echter niet nadelig zijn voor kleine particuliere schuldeisers die ook soms opofferingen doen voor hun financiële gezondheid!!!

BESLUIT

*Caroline JEANMART
Observatorium Krediet
en Schuldenlast*

We zijn aan het einde gekomen van deze lange dag vol boeiende informatie en debatten. Het is een groot voorrecht om een evenement te mogen afsluiten waarbij betrokkenen uit verschillende landen hun expertise met elkaar konden delen en professionals met soms uiteenlopende standpunten met elkaar in gesprek gingen en naar elkaar luisterden.

We gaven het ook al mee tijdens de inleiding - deze dag had verschillende doelstellingen:

- een aantal Europese landen nader bekijken;
- inzicht krijgen in andere modellen voor het bestrijden van overmatige schuldenlast, ze ter discussie stellen en zich er misschien ook door laten inspireren;
- de laatste evoluties in andere landen bestuderen;
- een aantal kanttekeningen plaatsen bij de omzetting van de nieuwe Europese richtlijn inzake consumentenkrediet.

Volgens mij hebben we die 4 doelstellingen gerealiseerd.

1. Een aantal vaststellingen en aanbevelingen

Ik zou deze dag graag afsluiten met een aantal vaststellingen en aanbevelingen die door de verschillende sprekers werden geformuleerd. Ze hangen nauw met elkaar samen. Omdat de weersomstandigheden ongunstig zijn, zal ik het kort houden.

a) *Transversaliteit en partnerschappen / samenwerking / coördinatie*

Tijdens het panel van deze namiddag werd benadrukt hoe belangrijk het is om rekening te houden met de verschillende factoren die aan de basis liggen van financiële moeilijkheden. De steunmaatregelen voor personen met overmatige schuldenlast zouden begeleiding op psychisch, sociaal, juridisch en economisch vlak moeten aanbieden, die ze op basis van hun eigen ervaring of in de loop van het proces kunnen opstarten.

De bestrijding van overmatige schuldenlast gaat daarnaast gepaard met een dialoog tussen en wederzijds begrip bij alle partijen (schuldeisers, invorderaars, bemiddelaars, overheidsbeleid, sociale steun...). Als er geen rekening wordt gehouden met die andere actoren, leidt dat tot tijdverlies, slechte communicatie en gebrekkige uitwisseling van informatie. Dat zijn echter essentiële elementen voor een goed verloop van de schuldbemiddeling.

Ook de overheid heeft een belangrijke rol in het efficiënter maken van de systemen. Afhankelijk van de institutionele complexiteit van elk land moeten de verschillende bevoegdheidsniveaus met elkaar kunnen overleggen om de procedures voor de bestrijding van overmatige schuldenlast zo eenvoudig, begrijpelijk en efficiënt mogelijk te laten verlopen.

Een van de aanbevelingen van het Observatorium die vandaag heel wat weerklank kreeg, is dat de verschillende bevoegdheidsniveaus globaal, transversaal en in overleg moeten nadenken over de verschillende hervormingen. Het heeft bijvoorbeeld geen zin om een procedure voor de bestrijding van overmatige schuldenlast te hervormen zonder de andere procedures te herbekijken, zonder de schuldinvoering aan te pakken of iets te doen aan de structurele insolventie van gezinnen met overmatige schulden of de problematiek van het niet-gebruik van rechten en de digitale kloof.

S. Thibaut wees er al op: we moeten overmatige schulden zien als een continuüm en de aandacht van de burger meteen al vangen, vanaf het ogenblik dat hij een factuur krijgt of een financieel engagement aangaat, tot wanneer hij met de zwaarste financiële moeilijkheden wordt geconfronteerd. De systemen voor informatie, preventie en bestrijding moeten aan elk van die fases worden aangepast.

b) *Opleiding*

De verplichtingen inzake opleiding van adviseurs van personen met (overmatige) schuldenlast verschillen van land tot land. In sommige landen zijn er zelfs geen verplichtingen. Alle betrokken partijen (schuldeisers, invorderaars, schuldbemiddelaars, adviseurs...) moeten in de specifieke problematiek van de schuldenlast worden opgeleid. Die opleiding omvat idealiter alle dimensies (economisch, juridisch, psychologisch en sociaal).

c) *Preventie van de overmatige schuldenlast en financiële/juridische vorming*

Het is belangrijk dat de burger in elke levensfase nuttige, relevante en heldere informatie krijgt rond financiële vorming. Dat is des te essentiëler op sleutelmomenten in het leven die aan de basis liggen van een wijziging in de financiële situatie (stijging van de kosten van daling van de inkomsten).

Bij de uiteenzettingen en uitwisselingen werd gewezen op het belang van de juridische vorming als aanvulling op de financiële vorming. Heel wat burgers hebben immers geen juridische achtergrondkennis over kwesties die verband houden met hun dagelijkse leven.

De school wordt vaak vermeld als belangrijkste speler in die financiële vorming, maar het is niet de enige speler en het is een illusie te denken dat de school alles kan oplossen. Ik geef graag het voorbeeld van de informatie die wordt gegeven bij het afsluiten van een hypothecair krediet. Stel je even voor dat alle leerlingen van het vijfde middelbaar informatie en advies zouden krijgen over het afsluiten van een hypothecair krediet. Hoe duidelijk en relevant die informatie en dat advies op dat moment ook moge zijn, als die leerlingen jaren later een krediet moeten afsluiten, weten ze waarschijnlijk niet meer wat er toen gezegd is. Het zou dan ook goed zijn dat de burger op die belangrijke momenten in zijn leven vlot toegang heeft tot heldere, begrijpelijke informatie.

d) *De problematiek kennen om hem te vermijden en te bestrijden*

Er bestaan verschillende armoede-indicatoren waarvan we er hier een aantal hebben behandeld. Volgens mij moet er dringend een samengestelde indicator voor overmatige schuldenlast komen, met name op Europees niveau.

Bovendien beschikken de lidstaten (en dat geldt ook voor België) niet over actuele gegevens betreffende de financiële problemen van de gezinnen. Het is niet zo makkelijk om recente gegevens te vinden: sommige worden regelmatig gepubliceerd en hebben zelfs betrekking op het vorige kwartaal, andere jaarlijks, soms zelfs met een aantal jaar vertraging. De opeenvolgende crisissen hebben echter bewezen hoe belangrijk het is om over betrouwbare, samengevoegde en actuele gegevens te beschikken, zodat er aangepaste en gerichte maatregelen kunnen worden genomen. De geregistreerde gegevens moeten samenhangend zijn, er moeten gemeenschappelijke codes en vergelijkbare definities van de gebruikte termen worden gehanteerd en gemeenschappelijke categorieën van sociaaleconomische indicatoren.

Met het oog op een efficiënte preventie moeten de overheden studies bestellen over de factoren die aan de basis liggen van financiële problemen, maar vooral over de combinatie ervan binnen één enkel levenstraject. De vraag waarop we nog geen gedocumenteerd antwoord hebben gekregen, is de volgende: hoe valt het te verklaren dat van twee gezinnen met vergelijkbare sociaaleconomische kenmerken, een identieke

familiale en professionele situatie en dezelfde tegenslagen in het leven, het ene wel te maken krijgt met overmatige schuldenlast, en het andere niet?

e) *Procedures voor de bestrijding van overmatige schuldenlast en niet voor situaties van structurele armoede*

Armoede en overmatige schuldenlast zijn twee problemen die nauw met elkaar verbonden zijn, en de oorzaken en gevolgen ervan kunnen identiek zijn. Overmatige schuldenlast kan leiden tot armoede en armoede kan resulteren in overmatige schuldenlast. Toch weten we dat mensen die tijdens hun leven nooit met armoede werden geconfronteerd, toch met overmatige schuldenlast te maken kunnen krijgen.

Armoede is een van de oorzaken van overmatige schuldenlast, maar de procedures voor de bestrijding van die schuldenlast doen niets aan de armoede. De bestrijding van armoede vergt specifieke maatregelen, die verschillen van die voor het wegwerken van de schuldenlast. Het gaat daarbij onder meer om het optrekken van het minimumloon boven de armoedegrens. De politieke besluitvormers moeten ook insolvabele gezinnen en personen beschermen wanneer die schulden maken om de belangrijkste levensbehoeften en levensnoodzakelijke diensten te kunnen betalen.

We kunnen ons daarnaast ook afvragen of het in bepaalde gevallen nuttig kan zijn over te gaan tot een burgerlijke faillissement.

f) *Overmatige schuldenlast en gezondheid*

Alle sprekers hebben het vermeld: een van de grootste problemen is de fysieke en mentale gezondheid van personen met overmatige schuldenlast. Daarover zijn slechts weinig concrete gegevens beschikbaar voor professionele schuldbemiddelaars.

g) *Evaluatie*

Er bestaan heel wat systemen om financiële problemen bij burgers te vermijden of personen met overmatige schulden te helpen. Ze worden slechts zelden objectief geëvalueerd, met inachtnaam van alle betrokken partijen, de prijs van de maatregelen...

Deze lijst met vaststellingen en aanbevelingen is verre van volledig, maar bevat wel een aantal concrete actiepunten voor de bestrijding van overmatige schuldenlast.

2) Dankwoord

Ik wil graag besluiten met een dankwoord. Dat doe ik niet louter uit beleefdheid, maar uit oprechte dankbaarheid.

Ik wil graag alle sprekers van vandaag bedanken voor hun deelname aan de verschillende voorbereidende vergaderingen, voor hun engagement en de kwaliteit van hun tussenkomsten. Dankzij elk van u konden we kennismaken met de realiteit van uw land.

Hartelijk dank aan Michel Forges voor het modereren, je slaagde erin een evenwicht te vinden tussen je rol van moderator en commentator.

Bedankt Vincent Magnée dat we dit auditorium mochten gebruiken en ook voor je engagement voor de vzw.

Bedankt aan alle deelnemers. We hadden het geluk dat we mensen met verschillende profielen en achtergronden konden samenbrengen.

Bedankt ook aan de tolken en het personeel van de NBB.

Ik kan niet eindigen zonder knipoogje naar onder meer Robert Geurts, Pierre Dejemepe, Françoise Domont, René Kalfa en Alain Beele, die zoveel voor het Observatorium hebben gedaan.

Een welgemeende dankuwel aan het team van het Observatorium dat elke dag alles in het werk stelt om deze mooie vzw te laten draaien, en in het bijzonder aan Elisa, Sabine en Sylvie.

Ik eindig altijd met het team, maar vandaag niet. Je viert niet elke dag je 30e verjaardag. Ik wil dan ook graag de 14 bestuurders en 8 andere leden van het Observatorium bedanken. Jullie zijn erin geslaagd om van deze vzw een instelling van openbaar nut te maken en dankzij jullie betrouwbare beslissingen, jullie onwrikbare vertrouwen in het team en de directie kan het Observatorium blijven werken en groeien.

